

მთბზსური

ყოველკვირული ჟურნალი

№ 12.

კვირა, 3 აპრილი 1905 წლის.

№ 12.

შინაარსი: ძმობა-ერთობაზე ლაღადი ჩვენში.—ოფიციალური ცნობები დღევანდელი მოძრაობის შესახებ.—არა ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონდენტები.—რუსეთის ქრონიკა.—დასაფლავება, თავუნასი.—კიდევ ნაციონალიზმის შესახებ, ფ. მ.—ძისა.—თავმოყვარეობა, მოთხრ. პოტაპენკისი, თარგ. მოხუცისა.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარგმ.—თფილისის ღურგალთა ამქრის კრება, დამსწრისი.

ძმობა-ერთობაზე ლაღადი ჩვენში.

აგერ რამოდენიმე ხანია ჩვენი ჟურნალ-გაზეთობის ერთი ნაწილი გამუდმებით ლაპარაკობს და მსჯელობს კავკასიის ერთა შორის ძმობა-ერთობის, სოლიდარობის და სიყვარულის დამყარებაზე. პირველი შეხედვით გვეგონებათ, რომ ძმობა-ერთობის ქადაგებას ბურჟუაზიის წრეებში მართლა დიდი საფუძველი აქვს, და ამიტომ მიუტყვევებელ ცოდვით უნდა ჩაითვალოს, რომ ჩვენი ორგანო ამოდენი ხანია ამ საგნებზე გაჩუმებულია და ხმას არ იღებს. შეიძლება ვისმეს ეჭვიც შეეპაროს, რომ ჩვენ არ თანავუგრძნობდეთ ადამიანთა შორის ძმობა ერთობის და სოლიდარობის დამყარებას. ჩვენ მეტათ მიგვაჩნია აქ იმის მტკიცება, თუ რამდენათ ვემსახურებოდით და ვემსახურებით შეძლებისდა გვარათ ძმობის, ერთობის და თანასწორობის დამკვიდრებას, როგორც ერთი ერის წევრთა, ისე სხვა-და-სხვა ერთა შორისაც. და თუ ჩვენ გაჩუმებული ვიყავით და ხმას არ ვიღებდით იმ დროს, როცა ჩვენი ჟურნალ-გაზეთობის ერთი ნაწილი ძმობა-ერთობის და სიყვარულის ჩამოგდებაზე გაიძახოდნენ და გაიძახიან კავკასიის მრავალ-რიცხვოვან ერებს შორის, ეს მხოლოდ იმით აიხსნება, რომ ეს ქადაგება თავიდან ბოლომდე სრულიად ყალბ საფუძველზე არის დამყარებული და მას არავითარი ნიადაგი არა აქვს საზოგადოების იმ კლასებისათვის, რომლებსაც ამ ძმობა-ერთობას და სიყვარულს უქადაგებდნენ. რომ ეს ქადაგება ყოველად უსაფუძვლო და უნიადაგო იყო, ეს ამკარათ თვით იმავე გაზეთებმა და ამტკიცეს, რომლებიც ამ ძმობა-ერთობაზე და სოლიდარობაზე ლაღადებდნენ. და მართლაც თუ დღეს ისინი თავის გამოცემის ფურცლებზე ძმობა-ერთობაზე ეფიცებოდნენ ერთმანეთს, მეორე დღეს გაიხედავდი, რომ იმავე გაზეთის ფურცლებზე სულ სხვა კილოზე წერდნენ და მსჯელობდნენ. დღეს რომ ერთა შორის სიყვარულზე და ძმობაზე გვესმოდათ საუბარი, ხელო მტრობაზე და შუღლზე იყო ლაპარაკი! და განა შეიძლება, ეს სხვაფერ ყოფილიყო? განა ის წრეები და ის საზოგადოებრივი ჯგუფები, კლასები, რომლებიც ამ ძმობაზე და ერთობაზე გაიძახოდნენ, მართლა ძმობის, სოლიდარობის მთესველები არიან დღეს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში? ერთი ვიკითხოთ: ვინ იყენ ისინი, ვინც პირველი შეხედვით, ასე გაცხარებით ლაპარაკობდნენ ძმობა-ერთობაზე? ესენი არიან ბურჟუაზიის წარმომადგენლები, იმის

იდეოლოგი-ინტელიგენტები. და აი გამოდის, რომ ის კლასი, ის ჯგუფი, რომელიც თავის საზოგადოებრივი მდგომარეობით განხეთქილებას და წინააღმდეგობას ბადებს და ამტკიცებს საზოგადოებაში, რომლის არსებობა დამყარებულია საზოგადოებრივ განხეთქილებაზე და კლასობრივ წინააღმდეგობაზე, რომელიც უარყოფს ყოველგვარ სოლიდარობას და უწინარეს ყოვლისა ძმობის, ერთობის და თანასწორობის პრინციპის განხორციელებას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სწორეთ ეს ჯგუფი კისრულობს ძმობა-ერთობის ჩამოგდებას კავკასიის სხვა და სხვა ერებს შორის! ისინი, ვინც სახლში, შინ, განხეთქილებასა და წინააღმდეგობას თესვენ და ამაგრებენ, გარეთ სხვა და სხვა ერებთან ოცნებობენ ძმობის და სოლიდარობის განმტკიცებაზე! სწორეთ რომ გასაოცარია ეს ამბავი! და ვინ მიცა მათ ეს უფლება, რომ კავკასიის სხვა და სხვა ხალხთა პირით ლაპარაკონ? ამითი ცდილობენ კავკასიის სხვა და სხვა ხალხების, ერების დაძმობილებას ისინი, ვინც შინ, თავის ერში მართა განხეთქილებას ახდენდნენ და ახდენენ, ვინც მთელი თავისი მოქმედებით ერთი ერის მოძმეთა შორის შუღლს და მტრობას ბადებენ. და მერე როგორი უნდა იყოს ეს ერთობა, ეს ძმური სიყვარული, რომელსაც ეს ვაჟ-ბატონები ქადაგებენ, როცა თავისთვის ცალკე ავტონომიის შექნაზე ოცნებობენ, სადაც ადგილი არ ექნება მათ მიერ მოძმეებათ აღსარებულ სომხებს, თათრებს და რუსებს. ერთი ვიკითხოთ, რაღა ძმობა და სიყვარული უნდა იყოს იქ, სადაც მათ აღსარებულს ადგილი არ ექნება? განა ასე უნდა გვესმოდეს ძმობა, ერთობა და სიყვარული? არა. ეს არ არის ძმობა, ამას არ ქვია სიყვარული! ყველა ეს იგივე კაცთა შორის მძულვარების პრინციპებია, მხოლოდ სხვა ქერქში გახვეული.

ერთა შორის დამყარება ნამდვილი ძმობა, ერთობა, სალიდარობა და თანასწორობა ისე, როგორც თვით ერში, მაგრამ ამის შემქნელი არ იქნება ბურჟუაზიული კლასი და მისი იდეოლოგი—ინტელიგენცია. ძმობის, ერთობის და თანასწორობის იდეა დღეს ოცნება აღარ არის. ყველა ამას მკვიდრი საფუძველი აქვს თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მაგრამ უნდა ვიცოდეთ, რომ ამის მატარებელი არის მხოლოდ მუშათა კლასი და არავინ სხვა. მხოლოდ მუშრომელი ხალხი განხორციელებს ძმობას, ერთობას და თანასწორობას, როგორც ერთი ხალხის წევრებში, ისე სხვა და სხვა ერებს შორისაც. მხოლოდ მუშათა კლასა ამზადებს ამის განსახორციელებლათ მკვიდრ ნიადაგს, ვინაიდან ეს ნიადაგი შეადგენს მისი გათვითცნობიერების და მისი აღორძინების აუცილებელ პირობას. ძმობა-ერთობა, სოლიდარობა და სიყვარული არსებითათ ეწინააღმდეგება სხვის დაჩაგრვას, შეგწროებას ან სხვაზე გაბატონებას. ერთათ ერთი კლასი, რომელიც უარყოფს ყოველსავე ამას და იბრძვის ყოველგვარ დაჩაგრვისა და შევიწროების წინააღმდეგ, არის პროლეტარიატი. ამიტომ

მხოლოდ მას შეუძლია ძმობის, ერთობის და თანასწორობის დროშის ქვეშ ებრძოდეს იმათ, რომელთა არსებობა სხვის დაჩაგრავს და შევიწროებაზე არის დამყარებული. ამიტომ, როცა ბურჟუაზიის იდეოლოგები ერთა შორის ძმობა-ერთობაზე და სიყვარულზე გაიძახიან, ეს ჩვენში მხოლოდ ზიზღს იწვევს. ბურჟუაზიის ასეთი ოინები არ ახალია ძველია. ვინ არ იცის, რომ საფრანგეთის ბურჟუაზიაც დიდი რევოლუციის დროს ძმობას და თანასწორობას აწერდა თავის დროშაზე. ყველა უწყის თუ რა იყო ან რას ნიშნავდა ნამდვილათ ეს ძმობა და თანასწორობა, ეს მოასწავებდა ბურჟუაზიულ წეს-წყობილების ბატონობას, ე. ი. მუშა ხალხის დამონებას და გაყვლევას. ესევე ითქმის დღევანდელი ძმობის და ერთობის მოძებრებებზედაც. ბურჟუაზია მხოლოდ სიტყვით ქადაგებდა ძმობას და ერთობას, საქმით კი მას თავის გაბატონება ქონდა მხედველობაში მუშა ხალხზე. ის კლასი კი, რომელიც ნამდვილათ ემსახურებოდა და ემსახურება ძმობის და თანასწორობის დამყარებას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, არის მუშათა კლასი. ამას ამტკიცებს პროლეტარიატის ისტორია, ამას ლაღადებს დღევანდელი ცხოვრება.

ოზიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ

(იხ. «კავკაზი» № 83, 84)

6—9 თებერვალს ბაქოში მომხდარ ამბების შემდეგ ტერორისტთა პარტიამ ქალაქში გაავრცელა პროკლამაციები, სადაც ნათქვამი იყო, რომ რევოლიუციონერთა კომიტეტმა სიკვდილით დაჯა გადაუწყვიტა ბაქოს გუბერნატორს თავნაკაშიძეს, ბაქოს პოლიცემისტერს კაპიტან დემინსკის, ბოქალის თანამემწეს სულთანოვსა და უბნის ზედამხედველთ: თავ. მიქელაძეს და შახტახტინსკისა.

16 მარტს მოკლულ იქმნა უბნის ზედამხედველი თავ. მიქელაძე. საღამოს ცხრა საათი იქნებოდა, რომ თავ. მიქელაძე ეტლით მიდიოდა და თან ახლდა პოლიციელი ერემუშკინი. ფართო ქუჩაზე, რომელიც ეგრედ წოდებულ „შავ ქალაქში“ გადის, თავ. მიქელაძესა და ერემუშკინს თავს დაეცა ექვსი შეაარაღებული უცნობი კაცი, რომელთაც რევოლვერი ესროლეს ეტლში მჯდომთ და ორივენი იქვე მოკლეს. მკვლელნი ორთავე მხრიდან დაეცნენ ეტლს და, როდესაც სროლა ატყდა, ერთი თავდამსხმელთაგანი თავისმავე ამხანაგმა დაჭრა, ისე რომ ტყვიამ ძვალი დაუხსხვრია. თანამოაზრეებმა დაჭრილ ამხანაგს წაართვეს რევოლვერი და მიიმალნენ. დაპატიმრეს დაჭრილი თავდამსხმელთაგანი, რომელმაც განაცხადა გურჯიძე ვარო.

იმავე საღამოს გაჩხრიკეს გურჯიძის სადგომი და დაიჭირეს მის ბინაზე მცხოვრები მისი ამხანაგი, რომელმაც განაცხადა, — ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრები ვარ, გვართ ცისკარაშვილიო.

რამდენისამე დღის წინათ ბოქალს მამედბეგოვს აცნობეს, რამდენიმე საექვო კაცი, ეს ერთი ხანია, გუბერნატორის ბაღთან თავს იყრის და ვილასაც უთვალთვალებს, ალბათ, გუბერნატორსო. ამის შემდეგ, 22 მარტს, აცნობეს, რომ ისევ გროვდებიან ხსენებული საექვო კაცები გუბერნატორის ბაღის მახლობლათ, სადგომი ქუჩაზეო. მივიდა თუ არა ნაჩვენებ ადგილას, მამედბეგოვმა დაინახა სკამზე მჯდომი ექვსი კაცი. მამედბეგოვის დანახვაზე ოთხი მათგანი განზე გადაგა, ხოლო ორი ადგილიდან არ დაძრულა. მამედბეგოვი მიუახლოვდა და მოთხოვა, — პოლიციის სამმართველოში წამოიყვითო, რაზედაც ხმა-ამოუღებლივ დათანხმდნ. როდესაც პოლიციის ეზოსთან მივიდნ, ალაყაფის კარებთან უცნობებმა ამოიღეს

რევოლვერები და ესროლეს ბოქალს; სწორეთაშ დროს მამედბეგოვის ზურგიდანაც გაისმა რევოლვერის სროლის ხმა. გამოცვივდნ თათრები და დაიჭირეს მეორე უცნობი კაცი, რომელიც დაჭრილი აღმოჩნდა, ხოლო მესამე, თათრების ჩვენებით პოლიციელს დაეპატიმრებინა გუბერნატორის ბაღთან. მეოთხეს გამოუდგენ თათრები და პოლიციის სტრაჟნიკები და მოკლეს. ქალაქ ყუბის მცხოვრები, რომელიც მამედბეგოვთან იმყოფებოდა, მუცელშია ტყვიით დაჭრილი. დაპატიმრებულნიცა და მოკლულნიც — სომხები არიან.

მაშინვე იმ ადგილას, სადაც ეს ამბავი მოხდა, მივიდა დროებითი გენერალ-გუბერნატორი, თავ. ი. გ. ამილახვარი, რომელსაც პოლიციის პირველ ნაწილის სამმართველოში აუარებელი თათრობა დახვდა. თათრები ძლიერ აღელვებულნი იყვნენ იმის გამო, რომ უცნობთ ბოქალს მამედბეგოვის მოკვლა განეზრახათ. იმდენათ ძლიერი იყო თათრების აღლვება, რომ, როდესაც გენ.-გუბერნატორი ამშვიდებდა და ემუდარებოდა, — დაიშალენით, ამ საქმეს გაავარჩევთო, თათრების მხრით მოისმა ხმა-მალლა ყვირილი: „როცემდის უნდა გელოდოაო?“. თუმცა ძრიერ აღლვებულნი იყვნენ, მაგრამ თავ. ამილახვარის ბრძანებამა და ხვეწნა-მუდარამ გაჭრა, ბრბო ზრდილობიანათ და თავდაქერილათ დემორჩილა თავ. ამილახვარს და დაიშალა. საპატიო და გავლენიანი კაცები ქუჩა-ქუჩა დადიოდნ ქალაქში და ამშვიდებდნ აღლვებულ მცხოვრებთ, რომელნიც შიშმა შეიპყრო და საჩქაროთ დუქან-მალაზიებსა კეტავდნენ.

ტფილისის მაზრაში გლეხთა მოძრაობის თაობაზე შემდეგი ცნობებია შეკრებილი: მოძრაობა, რომელიც დაიწყო მდ. იორის მარცხენა ნაპირის სოფლის საზოგადოებათა გლეხებს შორის, მდ. იორის მარჯვენა ნაპირის სოფლის საზოგადოებათა გლეხებშიაც გავრცელდა. ყველგან ყრილობას ახდენენ და წითელ დროშებს აფრიალებენ მთავრობის საწინააღმდეგო ზედ-წარებით. რომელთაც ამ მოძრაობაში მონაწილეობის მიღება არა სურთ, ემუქრებიან, აშინებენ და აწინააღმდეგებენ, რომ მათ შეუერთდნ. გერმანელ მოახალშენეთ ცივი უარი განაცხადეს უწყისობაში მონაწილეობის მიღებაზე.

როგორც ოზურგეთის მაზრაში გავხავნილ საგანგებო რაზმის უფროსი გენ.-მამორი ალიხანოვ-ავარსკი იუწყება, გურიაში საქმეთა მდგომარეობა სრულიად შეიცვალა მას შემდეგ, რაც დაპატიმრეს და გადასახლეს გურისის მოძრაობის მეთაურნი. ახლა მცხოვრებლები სრულებით უარის უთქმელათ იხდიან ყოველგვარ გადასახადებსა და ყველა სავალდებულო დადგენილებასაც უკლებლივ ასრულებენ. გზა დაკარგული პოლიცია ახლა გონს მოვიდა და შეუდგა თავის თანამდებობათა აღსრულებას. სასოფლო სამმართველოების გადამწვარ შენობათა ნაცვლათ ქვის ახალ სახლებს აშენებენ. რაც გენ.-მაიორ ალიხანოვ-ავარსკის რაზმი მოვიდა გურიაში, არც ერთხელ არ დარღვეულა წესიერება.

27 მარტს, ღამით, ერევნის რკინის გზის ლიანდაგზე ორ ადგილას გააფუჭეს გზა და მატარებლის დამტვრევასა ცდილობდნ, მაგრამ დროზე შენიშნეს და უბედურება თავიდან აიცილნეს. იმავე ღამეს ხსენებულ გზაზე ვილაც ბოროტ-განზრახველთ ორ ადგილას გადაჭრეს ტელეგრაფის ყველა მავთულები, რომელიც დილის 8 საათამდე გააკეთეს და ამნაირათ ტელეგრაფის მოქმედება ისევ განახლეს. ექვი არა, რომ ტელეგრაფის მავთულებსა და გზებს აფუჭებენ გაფიცული მუშები.

რათა უბედური შევთხვევანი თავიდან აცილებულ აქნას, განკარგულება მოხდენილი, რომ გზის ყველა ღიანდაგებზე საფოსტო, ბარგისა და სამხედრო მატარებლები თფილისიდან ერევნამდე დამ-დამობით სულ არ დადიოდნენ, სანამ ეს განკარგულება შეიცვლებოდეს.

არა მოხიბვლილი ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.

სოფ. საგარეჯო. საგარეჯოელმა გლეხებმა შეიმუშავეს თავისი მოთხოვნები, რომლებსაც აქ შემოკლებით ვებუტავთ.

1) სახელმწიფო ხარჯი და ბეგარა აუტანელი გახდა ხალხისთვის,—იგი მეტათ უზომოა და შეუბოლოებლათაც გვახდევინებენ. ყველა ჩვენა გვცემს ჩვენსავე სახლში: ჩაფარი, გზირი, მამასახლისი, მწერალი, ბოქაული... დარბევით იქამდის გაგვანადგურეს, რომ ახლა დასარბევაც აღარა გვაქვს-რა. ასეთ სიცოცხლეს სიკვდილი ჯობია. ამიტომ ჩვენ ვთხოვლობთ, გადავარდეს სახელმწიფო ხარჯი და ბეგარა პირდაპირ გლეხობაზე გაწერილი და გაეწეროს იგი შემოსავლისა დაგვართ ყველა წოდებას.

2) ფარული გადასახადი აუტანელია. ჩვენ ვალატაკებაში ამასაც დიდი ადგილი უჭირავს. სხვა სახელმწიფოებში გირვანქა შაქარი შაურზე მეტათ არა ღირს, ჩვენში კი აბაზია. იმათივე ლურსმანი ფუთი 50 კ. ზევით არ აღის, ჩვენში 2 მ. 40 კ.; რკინა, ჩითეული, მარილი, წუმწუმა, ნავთი ჩვენში უფარგისა და მამასახლათ ფასობს—სხვაგან კარგი და იაფიც არის, ამიტომ ჩვენ ვთხოვლობთ—შემკირდეს გადასახადები, რომ ხალხმა წელი გაიმაგროს.

3) გონებითა და ზნეობით დაგზაგრა პოლიციამ, მამასახლის-სულიობამ, სტრაჟნიკობამ. სულ მცირე ხანში, რაც გინდ რიგანი მოხელე ამოვირჩიოთ, ჩაფარ-პოლიციის მონათ ხდებდა. თვით პოლიცია შესახირი შეიქნა: გვცემს, სულს გვართმევს ქრთამებით, ბეზღობით, უსამართლობით. ძირს, მამასახლისი, ბოქაული, სტრაჟნიკი და თვით მაზრის უფროსი. ჩვენვე უნდა ავირჩიოთ წოდების განურჩევლათ ქვევა ანუ ბურღომისტრი.

4. იმ სამართალს, რომელსაც ჩვენ „მიროვოი სულს“ ვეძახით, დიდი ცოდო ადევს ხალხის წინაშე. იგი სასამართლო კი არა, გამტყავებელია ჩვენი. იგი ძირიანათ უნდა მოისპოს და დაწესდეს ისეთი დაბალი სასამართლო, რომლის წევრებათ იქმნებიან ადგილობრივ ენისა და ზნე-ჩვეულების მცოდნე პირნი, ხალხისგანვე არჩეულნი. ამაზე უფრო მალლა სასამართლოშიაც ამორჩეული კეთილ-სინდისიანი პირები უნდა იყვნენ. ყოველი მოსამართლე წოდების განურჩევლათ უნდა სასამართლებდეს განსაზღვრულ ღირსებისა და უფლების საქმეს.

5. სკოლა, რომელსაც ჩვენი ხარჯით ვინახავდით, პოლიტიკის ასპარეზათ გახადეს. ჩვენ უკანასკნელ გროშს ვიხდით,—გვეგონა ჩვენ შვილებს ასწავლიან რამესო; მაგრამ ჩვენ რუსი მასწავლებლები გამოგვიგზავნეს ჩვენსავე ჯამაგირით, რომელსაც ქართულის ენისა არა იცოდნენ რა. ამიტომ ვკეტავთ ამ სკოლებს და ვაცხადებთ ჩვენ გადაწყვეტილებას: გლეხს შეძლება აღარა აქვს; თვით მთავრობამ გახსნას სკოლა ყოველ სოფელში, სადაც ყოველი ბაღლი, წოდების განურჩევლათ უნდა სწავლობდეს უფასოთ, რომ გონებით განვითარდეს და არ დაჩლუნდეს.

6. სამღვდლოების წინააღმდეგი არა ვართ, თუმცა დღევანდელი სამღვდლოება არ გვიყვარს. ჯამაგირს მთავრობისაგან იღებს და ჩვენ მაინც გვახდევინებს:

კოდ პურს, ჯვარის საწერს, სამარხს... ამიტომ ჩვენ ვადგენთ: სიღარიბის გამო ჩვენისა, მღვდელს აღარ მიეცეს კოდის პური. თვით მღვდლებმაც გადაადგონ დროს შეუფერებელი ტაბლობა: ქელები, ნათლობაში ხარჯები და სხვა. ამასთან ვთხოვოს მთავრობას, რომ მიეცეთ მღვდლებს ისეთივე ჯამაგირი, როგორც დღეს ეძლევათ ნემეების ახალშენებში პასტორებს.

7. იმ თავით საქართველოში ვენახის დიდ შემოსავალს ღვინის არაყი შეადგენდა. რა ფასისაც ღვინო მოგვევიდოდა ვენახიდან, იმავე ფასის არაყი გვეძლეოდა. ეს იყო დიდი შეღავათი ოჯახში. აქციზმა ეს დიდი წყარო შემოსავლისა სრულიად დაგვიხშო. ამიტომ ხალხმა ისევ სული რომ მოიდგას აქციზი უნდა მოისპოს და ნება მოგვეცეს ჩვენი ნაამაგარი მუქთათ ვხადოთ.

8. ტყის ბაჟს გვახდევინებენ და კომლზე გვაძლევენ 200 ჰიგოს, ერთ ურემს შეშას და ორიოდე მორს. რასაკვირველია, ეს მცირე ჰიგო ვენახს არ ყოფნის, ერთი ურემი შეშა ოჯახს არ ათბობს,—ამიტომ ჩვენ უნდა ვიშოვოთ სადმე. ბილეთით ყიდვა ძნელია და ძვირიც. ამიტომ ჩვენ ვთხოვლობთ, გადავარდეს ასეთი წესი ტყის ხმარებისა: გლეხს უნდა ეძლეოდეს წელიწადში საკმარისი საჭიგო, საწვავი შეშა და აგრეთვე იარაღებისთვისაც საჭირო ნასალო.

9. მიწის საქმე ძლიერ ცუდათ არის მოწყობილი: რადგან მთა და ჩვენი მინდვრები საეკლესიო ეყო და ერთბაშათ გადავიდა სახელმწიფოს ხელში, ამიტომ სვავებივით დაეხვიენ კერძო პირნი ძღვენითა და ქრთამებით ჩინოვნიკებს, მრავალი ადგილები გაახდევინეს საიჯაროთ და მახლობელი მამულები სოფლის გარეშე ხალხის ხელშია. ახლა რომ ჩვენ მინდორში გავდივართ, ჯერ უცხო მამულებზე უნდა გავიაროთ. ჩვენ ვნახავთ 10 და 15 ვერსზე სოფლიდან. ეს შორს დარჩენილი მამულები გაასაჩუქრეს მალაკნეზზე და სხვა რუსებზე,—მათ მოუჭრეს საუკეთესო მამულები. თვით ჩვენი მინდორი ყველა მხრით სხვის მამულებშია შეჭრილი და რალაც უმსგავსო ფორმისაა, რომელსაც დასაწყისი ჩვენ სოფელთან კი არა აქვთ, არამედ აქვს სოფლიდან ათი ვერსის მანძილზე. ამიტომ ასე უხერხულია ამ მამულების ხმარება ჩვენთვის. თუ არ შეიცვალა ასეთი განაწილება შიმშილით ამოვწყდებით.

10. იალალები ცივის მთისა, როპელნიც ზედ დაგყურებენ, იმთავით ჩვენი იყო. ზაფხულში ზედ აღიოდა ჩვენი ძროხა და იქ სათემოთ ვწველიდით. დღეს იგი წავგართვეს. საწველი იალალი ხელიდან გამოგვეცალა და ამიტომ საქონელიც გამოგვეღია და ლამის სული ამოგვხდეს. ჩვენ ვთხოვლობთ, ეს იალალები ისევ დაგვიბრუნდეს, როგორც ძველათ გვექონდა.

ამ ათ მუხლზე უწერია ხალხს ხელი და ყველას შესწავლილი აქვს. საგარეჯოელებს ეწვიათ მაზრის უფროსი ჯანდიერი. ამ უკანასკნელს ეგონა ხალხი გულახდით დამიხვდება და თავის გულნადებს მეტყვისო, მაკრამ მოტყუედა. ძალიან ცივით მიიღო ხალხმა, ახლო არ მიუდგა და არც პროგრამა წარუდგინა,—ხელ-მოწერილ პროგრამას, თუ დიდი მთავრობა მოვა, იმას წარუდგენთო. („ივერია“).

სოფ. დიდ გომართში (ბორჩალოს მაზრა) გლეხებს შემდეგი მოთხოვნები შეუმუშავებათ მთავრობასთან წარსადგენათ:

- 1. მოისპოს დროებით-ვალდებულება და ხიზნობა გლეხთა, მათი „ნადელები“ უსასყიდლოთ მათ სრულ საკუთრებათ გამოაცხადეს.
- 2. ყველა გლეხს დაუბრუნდეს ის მიწა-ადგილები, რომელიც მას ჩამოაცალეს ბატონ-ყმობის გაუქმების დროს (ცყე, საბალახო, წყალი და სხვა).
- 3. სახაზინო და საეკლესიო გლეხებს მიეცეთ საკუთრებათ ის

სამშაბათს, 24 მარტს, ვაჭართა მამასახლისის სადგომში მაღაზიის პატრონთა და ნოქართა არჩეულ პირების კრება იყო. დაადგინეს: 17 წლისა და ამ წელზე ხნეიერ ნოქარს მაღაზიის პატრონებმა სადილისა და ჩაის ფულათ აძლიონ დღეში 30 კაპ., ხოლო 17 წელზე უმცროსებს—15 კაპ., ეს ნიხრი ყველასათვის სავალდებულოა; იმათ გარდა, ვინც ნოქარს, თანახმით მისი სურვილისა, თვითონ აძლევს ჯამაგირს.

30 მარტს, სალამოს 7 საათზე, სადგურ სამტრედიისში ერთმა მოსულმა კაცმა და ყაზახ-რუსებმა სრულით უმიზეზოთ ცემეს მემანქანეს ცინცადეს და მატარებლის № 150 ქვეშ შეადგეს. ასეთ პირობებში შეუძლებელია სამსახური, ვთხოვთ ჩვენ შთავრობას, დაგვიცვას უკანონო მოქმედებისაგან და დასაჯოს დამნაშავენი.

სამტრედიის დეპოს ყველა მემანქანენი.

საერობო პარტია თავად ტრუბეცკოს მეთაურობით წვევს 25 აპრილისთვის მოსკოვში ყველა გუბერნიების ერობათა მოღვაწეებს.

ბელოსტოკის და სხვა ახლო-მახლო მაზრებში გლენთა შორის პროკლამაციები ვრცელდება, რომლებშიაც ითხოვენ, არ გადაიხადოთ ხარჯიო.

ქ-კალიში გრებრნატორის თავჯდომარეობით შეიქმნა ინსტრუქცია იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოიქცენ სამხედრო და სამოქალაქო დაწესებულებანი, გლენებში თუ სერიოზული მოძრაობა დაიწყა. მთელი გუბერნია დაყვეს 7 რაიონათ და თითოში დანიშნეს განსაკუთრებული რაზმი ჯარებისა.

ქ. რეველში, 29 მარტს, სალამოთი, ორმა ბოროტ-გამზრახველმა ორჯერ ესროლა რევოლვერი ბოქაულ მილგინს. ტყვია გაჩერდა ქალაქის კონაში, რომელიც ბოქაულს ეჭირა ხელში. დამნაშავენი მიიძალღნ.

ვერის საქალაქო სკოლის 200 მოწაფე 23 მარტს მიადგა ნიკოლაევის სამოქალაქო სასწავლებელსა და სწავლის შეწყვეტა მოითხოვა. რადგანაც ხსენებული სკოლის მთავრობამ თავისი მოსწავლეები ქუჩაში არ გამოუშვა, მოსულმა დემონსტრანტებმა ქვეები დაუშინეს სასწავლებლის ფანჯრებს და ერთიანათ ჩაღწვეს. ამ დროს გაჩდა 12 ყაზახ-რუსი და როგორც მოგვხსენებთ, დაერიენ ბავშვებს. ერთი მოსწავლეთაგანი შეპყრობილ იქნა, ბევრი მოსწავლე და აგრეთვე ქუჩაში მიმავალი გამათრახებულ.

თფილისის რუსულ-ქართული ჟურნალ-გაზეთები, გარდა „კავკასისა“, ორშაბათობით აღარ გამოვა.

გაზეთ „ივერიას“ ატყობინებენ ქართლიდან: სოფელ მეჯვრის-ხევში და ახლო-მახლო სოფლებში კაზაკებს შეუპყრიათ რვა სოფელში მოსიარულე კაცი და გორში წაუყვანიათ. გზაში მათ შვიდი კაცი წამოსწევიათ და დაჭრილების განთავისუფლება მოუწადინებიათ, მაგრამ ვერაუერს გამხდარან, რადგანაც კაზაკები ასზე მეტი ყოფილან.

გაზეთების სიტყვით პეტერბურგში შემდგარა განსაკუთრებული კომისია გურიისა და პოლონეთის მოძრაობათა გამოსაკვლევათ.

26 მარტს პროფესიონალიური სკოლის მოსწავლე ქალებმა სასწავლებელში არეულობა მოახდინეს. სკოლის ფანჯრები სულ ერთიან ჩაღწვეს. თხოულობენ გამგის დათხოვნას.

27 მარტს, სალამოს, ვორონცოვის ძეგლის პირდაპირ, საკუთარ საკანდიტეროში მოკლეს არტემ ალიხანოვი. მკვლელობის მიზეზათ ვითომ მუშებთან უღიერ ქცევას ასახელებენ.

ყარსის რკინის გზაზე მხოლოდ დღითი დადიან საქონლისა და სახალხო მატარებლები.

23 მარტს ბაკურიანის სადგურზე თავი მოუპრია ოთხი სოფლის გლენ-კაცობას და ერთმანეთისთვის ფიცი მიუციათ, ჩვენი გაჭირვებული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ ვიბძოლოთო. დაუფიცებიათ აგრეთვე რკინის გზის მუშები და სადგურის მოსამსახურენი.

გაფიცვები. მე-8 ნაწილის რკინის გზის მუშები გაიფიცენ და მუშაობაზე ხელი აიღეს. სადგურ ყარაიაზიდან გაემგზავრენ აქსტაფისაკენ და მუშაობას დასთხოვეს ყველა მოსამსახურე. თხოულობენ ხელ-ფასის მომატებას.

21 მარტს სარაჯიშვილის ქარხნის მუშებმა მოთხოვნილებები წარუდგინეს ქარხნას პატრონს. ბ-ნვა სარაჯიშვილმა დააკმაყოფილა ყოველივე მუხლი მოთხოვნილებისა.

როგორც ქუთაისიდან იუწყებიან, მთელი დირექციის სახალხო სკოლებში სწავლა შემწყდარა.

თფილისის ნოქრების გაფიცვა გამარჯვებით გათავდა. ვაჭრობა იწყება დილის რვა საათზე და თავდება სალამოს ექვს საათზე.

ხაშურსა და გომის სადგურებს შუა გაფიცულ რემონტის მუშების მაგივრათ ჯარის კაცები ჩაუყენებიათ.

თფილისის ციხის მექარხნეებიც დაყვენ გაფიცულ მუშათა მოთხოვნილებებს. ხსენებულ ქარხნებში პირველი აპრილიდან შემოიღებენ ცხრა საათის სამუშაო დღეს; თითოეულ მუშას მოემატება თვეში ხუთი მანეთი; ავთმყოფობის დროს ორი კვირის ვადაში ჯამაგირიც მიეცემა და უუასო საექიმო დახმარებაც.

ჩვენ გვწერენ:—**გუდაუთიდან** 18—19 მარტს. აქ მოხდა მუშათა მოძრაობა. გემების დამტვირთველ მუშებმა მუშაობაზე ხელი აიღეს. სოხუმიდან მოიწვავს ორი როტა სალდათი.

ნოვოროსისკიდან. გემების დამტვირთველ მუშათა არტელმა განაახლა მუშაობა. დღეს მუშაობა ჩვეულებრივ სრულდება; მუშაობის აკვეთის მიზეზი იყო ქარის სიცოტავე, ბინათა უსუფთაობა, უღიერი მოპყრობა და სხვა. წინათ ყოველ ათას ფუთზე მუშათა არტელი იღებდა რვა მანეთს. მუშათა ყოველივე მოთხოვნა დამჭირავებელთაგან დაკმაყოფილებულ იქნა, და მუშებმაც შეწყვეტილი მუშაობა განაახლეს. ათას ფუთზე ეხლა მუშები 10 მ. იღებენ.

ქერჩიდან, 23 მარტს. აქ იკრიბებიან ახლათ გამოწვეული სათადარიგო ჯარის კაცნი, რომლებმაც უნდა შეამოსნ აქ მდგომი ევპატორიის პოლკი, შორეულ აღმოსავლეთში

გასაგზავნათ გამზადებული. სწორეთ შებრალების გრძობა გეზადებათ გულში, როცა ხედავთ ამ სახლ-კარზე, ცოლმეილზე და ოჯახზე მოწყვეტილ, წელში მოხრილ-მოქანცულ ჯარის კაცთ, რომლებიც, სხვა და სხვა პოლიკის ფორმაში გახვეულნი, თოფებით მხარზე, თავ-ჩაქინდრულნი დადიან ქუჩებში პატრულებათ და «მინაურ მტერთა» შესაშინებლათ სამხედრო გალობებს გასჭყვიან! გუშინწინ ისინი, სანამ ამ სალდათის ფორმას ჩაიცვამდნენ, ჩვენ ბიუროკრატიას «მინაურ მტრებათ მიაჩნდა და მისს «დასამშვიდებლათ» ტყვიანაგაიკას იშველიებდა, დღეს კი ეს გუშინდელი «ბუნტოვნიკი» საშუაბლოს დამცველი გამხდარა და აღმოსავლეთში მიემგზავრება, რომ იაპონელები მანჯურიიდან გადევნოს. ცოცხალი მეტამორფოზა სწორეთ ამასა ქვიან, თუმცა კი სრული მეტამორფოზა მხოლოთ სახით ჩანს, საქმით კი არ მტკიცდება. ოცს მარტს ქერჩში ხმა გავრცელდა, რომ სათადარიგო ჯარის კაცთ უნდათ აქაურ ებრაელებზე გაილაშქრონო. მთელი ქალაქი ამ ხმამ აღელვა, ყველა თავის დაფარვას ცდილობს, უნდა თავს უშველოს, საზოგადოება საკონტებელში ჩავარდა, არ იცის, რით აიცილოს ეს საშიშარი წამები, ყველა ქუჩებში პატრულები დადიან, პოლიცია გაფაცოცებულია... მაგრამ გადის დრო, დღე, მეორე, მშვიდობიანობა არსათ დარღვეულა, სათადარიგო ჯარის კაცი არსათ არავითარი უწყსოება არ ჩაუდენიათ; პირიქით, თვითონ ამ ხმებით აღელვებულნი ბევრს ცდილობდნენ, რომ ეს ხმები არ განხორციელებულიყო. ჩანს, რუსის ხალხმა იგრძნო და იცნო კიდევ პროვოკატორთა და ხუდიგანთა ჰანგები და უფრთხის იპათ კლანქებში ჩავარდეს.

ქუთაისიდან გვწერენ: სტალიარების და შვალეგრების გამკვრელების აღებასა და ქარგლებს ურთიერთ შორის მოლაპარაკების შემდეგ, დაუდგენიათ: 1) მუშაობა იწყებოდეს 1 აპრილიდან 1 წიფობისთვემდე დილის 6 საათზე და თავდებოდეს საღამოს ექვსზე. ზამთარში—1 წიფობისთვიდან 1 აპრილამდე მუშაობა დაიწყება დილის 7 საათზე და გათავდება საღამოს 7-ზე. დასვენება დილას, საუზმეზე ნახევარი საათი, ნაშუადღევს, სადილისათვის საათ-ნახევარი. კვირა-უქმე დღეების წინ მუშაობას ხელი უნდა აუშვან საღამოს 6 საათზე და ფული უნდა ეძლეოდეს მუშებს თავ-თავის დროზე. 2) აღები ვალდებული არიან მოეპყრან თავიანთ შევირდებს მამობრივთ და თავაზიანთ; იზრუნონ მათ ტანთ და ფეხსაცმელზე, სასმელ-საქმელზე. კვირა-უქმე დღეებში უნდა მიცენ ნება საკვირაო სკოლებში სიარულისა და სწავლის შეძენისა. აიკრძალოს უქმე დღეებში ყოველივე ვაჭრობა.

დღევანდელ მიძრაობას **სვანეთშიაც** აუწევია. იქ, სადალიანო სვანეთში, ლაშხეთის საზოგადოების კანცელარიაში სხვა და სხვა გადასახადების გამო ბოქაულს ლ. მახარაძეს სვანები დაუბარებია. იმათ 17 მარტს მოუყრათ თავი, და გამოუცხადა თუ არა ბოქაულმა შეკრების მიზანი, იმ წამსვე მიაცვირეს მას: გადასახადების გადახდა ჩვენ არ შეგვიძლია, ნუ გვაწუხებ, თავი დაგვანებე, საიდანაც მოსულხარ, იქ წადი, შენ საცოდაობას ნუ გვაჩვენებო, და ბოქაულსაც მოუშურებია ქუთაისისათვის, სადაც ის გუშინ-წინ ჩამოსულა და შეუჩივლია მთავრობისათვის თავისი თავ-გადასავალი ახლად დანიშნულ ადგილზე.

22 მარტს ქუთაისში იმავე ლაშხეთიდან ჩამოვიდა მღვდ. ერემიაშვილი, რომელიც იმავე საზოგადოების მრევლს დაუთხოვნია: მოგვმორდი, აქ ნუ ხარ; შარშან რომ დრამა წაიღე ის დაგვიბრუნე, თორემ მოგკლავთო. მღვდელიც თავ-ქუდმოგლეჯილი გამოქცეულა და დღეს ებისკოპოსს შეჩივლა ეს ამბავი.

წემო სვანეთიდან გვწერენ: წასულ თვეებში მოედვა ზოგ-ზოგ სოფლებში ინფლუენცია და ოჯახი არ ყოფილა, რომ ავთომყოფი არ ყოფილიყო; არსად ექიმი, არსად წამალი. მთავრობას ყავს დანიშნული ექიმი სვანეთისათვის, რომელსაც საერობო საშვალეებიდან ეძლევა ჯამაგროთ, მაგრამ ეს ექიმი ქუთაისში ცხოვრობს, სადაც იგი კერძო პრაქტიკას ეწევა. ჩემთვის წარმოუდგენელია, როგორ ხდება ეს, რომ ექიმი დანიშნულია სვანეთისათვის, რისთვისაც ჯეროვან სასყიდელს იღებს, ხოლო იმავე დროს სვანეთში მარტო თვენახევარს ატარებს და დანარჩენ დროს კი სიახლოვესაც არ ეკარება. ეს აშკარა მაგალითია იმის, თუ როგორ ზრუნავს მთავრობა ხალხისთვის. დროა, რომ ამ უსამართლობას ბოლო მოუღოს თვით ხალხმა, იმ ხალხმა, რომელსაც აქამდე ასე მასხარათ იგდებდნენ, რომელსაც ასე ატყუილებდნენ.

კორრესპონდენცია

თფილისი. აფიცრთა საზოგადოებას ტანისამოსის საშეკრავლო. ხსენებულ საზოგადოებას აქვს თავისი სახელმწიფო—საშეკრავლო. ამ სახელმწიფოში მუშაობა იწყება დილის 6 საათზე და თავდება დამის 10—11 საათზე. ამ ხნის განმავლობაში ქარგები და იმათი შევირდები სხედან ორს რიგათ ჩამწკრივებულნი გქელ სტოლზე და დიდიან შუადამქედის ჩაჩინებულ ნემს და ძაფს თავაულებათ. ეველა აქ მომუშავეთ ისეთი ფერა ადევთ რომ ისინი კაცს დიდი ხნის ავთომყოფი ეგონებათ; ეველა გამხდარი, გაყვითლებული და თავლებ-ჩაცვანულია; მხოლოთ ზოგიერთებს, რომლებიც ახალი შემოსულია, ეტეობთ ჯერ კიდევ აქვს სიცოცხლის ნიშნწყაფი. მაგრამ გაივლის რამდენიმე ხანი და ესენიც ისეთივე სთებიან როგორც ეველანი. აქ არ იციან რა არის, ზრდილობიანთ მძებრობა, დასვენება ან რიგაანი საჭმელი. საჭმელს, ე. ი. ლობიოს: კართოფილს და სხვ. უთიკების გასაცხლებელზე ხარშავენ. იქვე საშუაოს ერთ კუნჭულში დგან ერთი ჭუჭყიანი სტელი, რომელიც იმავე დროს სკამით დანიშნულებსაც ასრულებს, და იმაზე ჭამენ ზურს რიგ-რიგობით: ჯერ ერთი რიგი მერე მეორე და ასე ორმოცდა ათი კანა.

დამავიწყდა შეთქვა, რომ ეზოს კარებში სადღათი დგან, რომელიც მუშებს იცავს გარეშე ზირების ზეკავლებისაგან და რომელიც ჩხრკის მუშებს წასვლის დროს. მუშაობა აქ ნაჭრებით არის, რაც ხელს უწყობს მუშების უმწყვალთ გაცარცვას, ე. ი. მცირე ქირას და დიდ, უზომო, საშუაო დღესა. დღეს ეოველგან 9 და 8 საათის საშუაო დღეს თხოულობენ, და აქ კი 15—16 საათს მუშაობენ დღე-ღამეში.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ უზომო დაბეჩავებს თან ახლავს სრული გონებრივი სიბნელე, თავისი მდგომარეობის სრული შეუგნებლობა. რა ეშველება, როდის შეიჭრება ამ სახელმწიფოში სინათლის შუქი და აქაურ მუშებსაც გამოაფხიზლებს, გამოაფხანს იმ დაბეჩავებულ—მდგომარეობიდან, რომელშიაც ისინი დღეს იმყოფებიან? დღევანდელმა საერთო მოძრაობამ თითქმის აქაც შეშუშუქა და იმედი აუძრა ზოგიერთებს თავის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ. თითქმის ბრძოლაც გამოუცხადეს თავის მხაგრელებს, მაგრამ უმრავლესობის შეუგნებლობის წყალობით, ეს ჩაქრა და დღეს ეოველივე ისევე ძველებურათ ხდება. თუ რა ზომამდის აქვს აქ ცო-

ნებრავი სიბნელე, ეს, სხვათა შორის, იქიდან ჩანს, რომ აქურ მთმუშავეებში, მუშათა კლასის სასიძინო, ამოხდა ისეთები, რომლებსაც თავიანთ დაბეჯადებულ-მდგომარეობის მიზეზის გამოსარკვევით მკითხავს მიმართეს. განა ამაზე მეტი დარება და გონებრივი სიბრძნე შეიძლება? ვაი, სირცხვილო!

ჩემი მეთვალყურე.

ქვემო იმერეთი. ყოველგან, სადაც კი ახალმა მოძრაობამ ფეხი მოიდგა, სასურველი შედეგიც მოიტანა. საერთო ინტერესების შეგნებში მცხოვრებთა შორის სოლიდარობა დაბადა. დღევანდელ უსამართლობის წინააღმდეგ თავგამოდებულ ბრძოლას თან დაეყვას შიგ ხალხში ურთი-ერთ შორის სამართალი, მიუდგომელი და მოუყიდელი. დიდი ხანი არაა, რაც ქვემო იმერეთში აშკარა მოძრაობა დაიწყო. მოძრაობამ, აღმოცენებულმა აგრარიულ ნიადაგზე, ზოლიტიკური ხასიათი მიიღო. დღეს ხალხმა შეიგნო, რომ ჩვენი ზოლიტიკური წეს-წყობილება მთელი თავისი ძლიერებით იცავს არსებულ კონომიურ ურთიერთობას, ხელაფურათ ამგვრებს მას და მით საწარმოვო ძალთა თავისუფალ განვითარებას ხელს უშლის. მთავრობა დაუფარავათ უჭერს მხარს ხალხის მხაგვრელ ექსპლოატატორებს. ეს რა არის, კიდევ უარესი: თვითონ ის ხდება ხალხის უსასტიკესი მხაგვრელი და ყოველი ადამიანური გრძობების უსამართლო მთელავი. მას უნდა ხალხი უსიტყვო, უურ-მოჭრილ მონათ განადგოს და უსამართლობის წინააღმდეგ ამაღლებული ხმა ციხე-ნაბახით, მათრახით და ტყვიით ჩააქროს...

ქვემო იმერლებმა შეიგნეს დედა აზრი დღევანდელ მოძრაობისა ისე, როგორც სხვა მისმა მოძიებმა რუსეთის ყოველ კუთხეში. მათ შეწვიტეს ყოველი დამოკიდებულება მთავრობასთან, მთავრობის სასამართლობითან და შემოიდეს სახალხო სამართალი. ქურდობას თუ სხვა ბორცტ-მოქმედებას ფიციხავე იძიებენ ხალხის მიერ არჩეულნი და ხალხის ნდობით აღჭურვილნი ზიჩნი და ხალხის მიერ არჩეული მსაჯულები არჩევენ საქმეს. ამის შემდეგ ქურდობამ და სხვა ბორცტ-მოქმედებამ არა თუ იკლო, თითქმის სულაც მოიხშო. სასჯელი-კი უმეტესათ ზნეობრივია... ქურდობაში და ავანტურაში სახელგათქმული კუთხე, ქუთაისის გუბერნია, დღეს, — როდესაც ხალხმა მთავრობის ყველა ორგანოებთან დამოკიდებულება შეწვიტა, და თითონ განაკებს საკუთარ საქმეებს, სრულიათ გამოიცვალა.

სირიუსი.

ქ. თელავი. 12 მარტს ადგილობრივ მადახია—დუქების ნაქრებმა ერთმანეთში მოლაშარაკების შემდეგ, მიმართეს მადახიების ზატრონებს და მოთხოვეს, რომ დღეის შემდეგ ყველა მადახია—დუქები გაიდოს ხელზე დილით რვა საათზედ. დაიკეტოს სადამოს რვა საათზე, თუ არ აკვირდებოდნენ, — ადარ გვინდა თქვენთან სამსახური. ამავე დღეს, სადამოს, შესრულდა თუ არ რვა საათი, ნაქრებმა მიატრვეს დუქები და იწვეს ყვირილი—დაკეტეთ და გამოდით ჩვენთან. ადებში ამოდენ მოწინააღმდეგეები, მათ დუქებს ნაქრებმა ქვები დაუშინეს.

22 მარტს მოხდა გაფიცვა აქურ სასწავლებლებში: ქალების ზრეკინაზია, სამოქალაქო და სასულიერო სკოლებში. დილით რვა სათზე სამოქალაქო სასწავლებლის შეგირდებმა მოიყრეს თავი გადაცეს სასწავლებლის უფროს თავისი მოთხოვნები და „ურას“ ძახლით გაემართენ სასულიერო სასწავლებლისაკენ; რომლის რეინის კარები ჩაკეტილი დახვდათ; დამწვედულმა შეგირდებმა მოითხოვეს კარების გაღება; მარა მათ ნახეს—რა მოსწავლეებმა თითონ გადაცეს კარი, შეუერთდენ ერთმანეთს და გასწიეს ქალების ზრეკინაზიასკენ, სადაც წინააღმდეგობა ადარ გაუწყვიათ. მოვიდნენ უფროსი შეგირდი — ქალები (ხაწილი) და ყველანი ერთათ სიმღერით გაემართენ ქალაქის ბაღისკენ. აქედამ ურას ძახლითა და ზრეკლამაციების ფან-

ტვით გაიარეს ბახარში, მივიდნენ ფერისცვალების ეკლესიასთან და გაჩერდნენ იქ ერთ გაძლილ მინდორზე; რომა მოწათემ: ქაღმა და ვაჟმა წარმოთქვეს შესაფერი სიტყვა, რომლებშიაც აუხსნეს მშობლებს მიზეზი დღევანდელი მღვდლებებისა და სთხოვეს თანაგრძობა. შემდეგ მშვიდობიანათ დაიშალენ თავ-თავიანთ სახლში.

არ გაუვლია ამ ამბის შემდეგ ნახევარ საათს, რომ მოისმა მადახიების და ყველა სხვა საწვრილმანო დუქების დარბების ჯახი-ჯახი. ზატრონები ეჩქარებოდნენ მადახიების დაკეტვას, რადგანც ნაქრებმა მიანებეს თავი და ქუჩაში თავის მოყრა იწვეს. მათ შეუერთდენ ქარგლები და იმათი შეგირდები. თავმოყრილმა ხალხმა გასწია ს. კურდღელაურში აბრეშუმის სახევე ქარხანაში, სადაც ყოველ დღე მუშაობს სამდე ქალი, დიდი და ზატარა. (მათი ხელფასი 10 კაპ. 60 კაპიკამდე) მისულებმა ხელი ააღებინეს ქალებს მუშაობაზე იმ დრომდის, ვიდრე სამუშაო ფასს არ მოუმატებენ. მაგრამ ქინის მომატებაზე შექარხნემ უარს განაცხადა და თან დასძინა, რომ შე სხვა ქალაქიდან დავობანებ მუშებს; ამაზე უზარულეს, რომ თუ მაგრე მოიქცევა, და არ ასრულებს ჩვენ თხოვნას, — ქარხანას გადაგებუვათ-გადავიწავთ. შემდეგ ნაქრებმა მოილაშარაკეს თავიანთი საჭირების შესახებ.

მეოცე საუკუნე.

ჯავახეთი. არ დარჩენილა საქართველოს არც ერთი კუთხე, საიდანაც კარესზონდენტები არ დაბეჭდილიყოს ჩვენს დრო-გამოშვებით გამოცემებში, მაგრამ ჯავახეთზე კი არავის არაფერი უთქვამს. ამის მიზეზი, რასაკვირველია, უმთავრესათ ის არის რომ ეს მხარე მოწვევტილია, რომ აქ არის არათუ რეინის გზა, არამედ ჩვენ მოწვევტილი ვართ რეიან შარა გზებსაც. მაგრამ აქაც ცნობრობს ხალხი, რომელიც ასე თუ ისე უკვირდება თავის ჭირვარამს და გაჭირვებულ მდგომარეობას. ამ უკანასკნელ დროს ჯავახელების უურადლება მიიქცია გურიის მოძრაობამ, გურიის ამბებმა. დღეს ყველას გურია აკურია ზირზე, — „გაუმარჯოს გურიას!“ — გაძახის ყველა, დიდი თუ ზატარა, ქალი თუ კაცი, სომეხი თუ ქართველი. სოფლებში ვისაც გაზეთები მოდის, მოსვენება არა აქვს, ხან ერთი მოდის და ხან მეორე, — მასწავლებლო, შენი ჭირამე, ერთი კიდევ წავკვიკითხე ეგ გურიის ამბები. — მერე ამითიც არ ვმყოფილდებიან და გაზეთის ნომრები სახლში მიაქვთ, სადაც იწვევენ წერა-კითხვის მცოდნე თავიანთ შვილებს და აკითხებენ. წარმოადგინეთ, კარეშე სოფლიდანაც კი გამოეგზავნათ კაცი — ეგ გაზეთი ან გვათხოვე, ან ფულათ მოგვეიდეო. ამგვარათ, ჯავახელები გახსილან და დაინახა დღევანდელი ცნობების წყლულები რომლებსაც აქამდე ვერავინ ამხნევდა.

ზაგრაბ ბეთანელი.

დ. ტყიბული. ტყიბულის მუშები მოწვევტილი ვართ ყველაფერს, რაც კი ადამიანის ცნობრებისათვის არის საჭირო. ვმუშაობთ მადარობებში, ან ბაწრებზე ჩამოკიდებულნი. ამ ბაწრებს კიდევ გაუძლებდით, რომ ჩვენი შრომა დაფასებული იყოს იმდენათ, რომ თავის რჩენა შეგუძლოს. ჩვენი დღიური ჯამაგარი ზურში და ყველში გვეხარჯება. მაგრამ სად ვეიდულობთ ამ ზურს, ყველს და სხვა ამისთანებს? თვით ჩვენი სახეინებისვე დუქანში, ასე რომ, ქინას, რასაც ჩვენ ვითომ ვღებულობთ, ისევე იმათ მიაქვთ. როცა უზომო გაჭირვება დაგვადგა, ჩვენ თვითონ შეუდექით ჩვენი მდგომარეობის გაუმჯობესობის საქმეს, ჩვენ მივხვდით, რომ ასე ცნობრება შეუძლებელი იყო. მაგრამ უფრო გამწვავდა ჩვენი მდგომარეობა ინჟინერ ალიბეგოვის მოსვლის შემდეგ. ამ ვაჟბატონის მოქმედების წყალობით, ჩვენი სიტოცხლე ან სრულებით უნდა გაწყალებულიყო, ან უნდა გამოვთხოვნილებულიყავით; ან სრულებით უნდა გამოვთხოვნილებულიყავით სიტოცხლეს და ყოველივე მოგვეთმინა, ან და უნდა შეგბძოლებულიყო. ჩვენ უკანასკნელ ვარჩიეთ და მივიტანეთ იერში ჩვენს შემავაწრობლებზე. მართა-

ლია, ბევრს ვერაფერს მივახსნიეთ, მაგრამ ეს ხომ დაწყება იყო და აწი ჩვენ ვიცით. ჩვენ დასამშვიდებლათ დიდი შრომა მიიღო ბ. სიმონ ქაჯაიამ, რომელმაც დროებითი შვიდობიანობა ჩამოაკლ, მაგრამ მე ძალიან დამაფიქრამ ამ კარგი მოხატვა: ვის სსსარგებლოთ მიიღო ბ-ნ ქაჯაიამ ესეთი დაუფასებელი შრომა? ნუ თუ ჩვენ სსსარგებლოთ? ამას ვერ დავუჯერებ, სად ზოდრიადრიკი და სად სინდისი და ზაცოხსება, ეს ორი ძალიან შრომა-შრომს არის ერთ-მანეთზე. აი საქმე რაშია, ბ-ნ ქაჯაიას მიტეხ ნარდათ საქმე (ზოდრიადი), მან კი თავის ცოლის შინა ო. ბ. უიფიანს გადაცა. უიფიანმა ჩვენ გადმოგვცა დასამუშავებლათ უფრო იაფ ფასში რასაკვირველია. ჩამარბის დროს ვაზომის ტენიკმა და ო. ბ. უიფიანმა ჩვენი ნამუშევარი. ჩვენთვის არაფერი არ უთქვამს მას, და როცა ქუთაისიდან ჩამოვიდა, გულ-დამშვიდებული გამოგვიცხნადა, რომ წავაგეო. ჩვენ ვკითხეთ: როგორ თუ წავაგეო, როცა თავ-გადადებული ვიმუშაობდით (16 საათს დღე-ღამეში) და უსუნარით. ჩვენ ვკითხეთ: რამდენი საყენი გამოვიდა-თქვა? იმან გვიპასუხა მწვენილათ: ას-ოთხმეტი. ჩვენ შევატყვეთ კომპაგობა და ვკითხეთ კანტონში, სადაც გავიკეთ ჩვენი ნამუშევრის სინამდვილე. გავიკეთ, რომ ბ. ო. ბ. უიფიანმა ასი ოთხეუთხი საყენი მოგვპარა, ასე, რომ ორას-ოთხმეტი საყენის მაკვირათ გვიანგარიშა ას ოთხმეტი. ნ. სიმონ ქაჯაიამ გვთხოვა, რომ ეს ინფინერისთვის არ გვუთქვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუდგოთ და გვემუქრა. ასე უსინდისოთ მოგვექცენ ჩვენ ხსენებული ვაჟბატონები. გვანახეს საწვალა და უნარ ხალხი და მობინდომეს ჩვენი გასრესა, მაგრამ დადგება იმართვისაღ კანკითხვის დღე.

ერთი მუშათაგანი.

მიგნით-კახეთი. «ჯობს გვიან, ვიდრე არასოდეს», იტყვიან რუსები; ეს ითქმის ესლა ჩვენ გლეხობაზე. ესენი სხვებზე ნაკლებათ არ ითქმენდენ ათას-გვარ გაჭირება-შევიწროებას, შიმშილ-სიღატაკს; მარა არ ეკონათ, თუ მათაც შეეძლოთ ხმის ამოდება და სამართლის მოთხოვა. ამდენი ხნის მიუხეობელებმა ამოიღეს ხმა, კაი ხნის დაგუბებული ჯაფრი და მწუხარება გადმოხთხიეს უცებ. დაიწყო მოძრაობა რამდენიმე სოფელში თითქმის ერთ დროს. ს. ვახანძიანში გლეხებმა ჩამოაგდეს თავადებს შინა მოსამსახურენი, ზურის მცხოვრები, მოურავები, მეზურები, მწვემსები.

წარუდგინეს შემამულებს მოთხოვნილებანი. 24 მარტს ს. ენისდის, გრემის, ნაფარეულის გლეხობა ერთათ თავმოყრილი ესტუმრა შემამულებს ჯერ-ჯერობით მოთხოვნილებასზე ხელის მასწვერინებლათ. ენისდის ერთი შემამულე ს. ჯ. დახვდა მათ შეიარაღებული კაცებით (ასეებით), ღანძლვა-გინებით და მუქარით, რამაც ვერ შეაშინა ერთ სულ და ერთ ხორცათ კარდაქმნილი გლეხობა. თავადი რომ ვერას გახდა გაძლიანებით,—იკადრა ბოლქოს დამორჩილებლად ხალხის სურვილს და მოაწერა ხელი. ამავე სოფელში ერთი ქვრივი კნეინაც მეტათ განჩისებული შეხვდა ხალხის «თავსელობას» და ცივი უარი გამოუცხნა თხოვრის შესრულებასზე. ამის ზასუხათ გაბრახებულმა ბრბომ ქვა დაუშინა მის სახლს და ფანჯრის შინები ჩაუშისვრია. კავმართენ ახლა სხვებთან,—მომეტყულისკან მიღებულ იქნა გლეხ კაცების თხოვრა.

27 მარტს ს. კანდელის და კისისხევის ერთათ თავმოყრილი გლეხობა წითელი ბარადით ხელში მიადგა ს. კისისხევის შემამულე თ-დ ქობულაძეს და მოითხოვა მისი კარეთ გამოსვლა. ხალხს უზასუხეს მოსამსახურებმა, რომ თავადი შინ არ არის (იგი ამ დროს მართლაც სხვაგან იყო,—თელავში), არ დაიჯერეს ეს გლეხებმა, ეკონათ, ვვატყუებენ და შეამტვრიეს სადღესასწაულ კა-

რები. ადელობუღმა სოდაშის და წინანდლის გლეხ-კაცობამ ბევრ სოფელში დაკეტა სამინისტროს სკოლა და გამოიხტურეს მასწავლებლები შემდეგი სიტყვებით: „წადით გაგვეცხადეთ, შეიღოსან, ჩვენ თქვენი არა ვეუფრება-რ და ჩვენი თქვენი; შეადგეს გვიმანხებოთ, არც ქართულს სსწავლით, არც რუსულს, არც თათრულს, ტყავს კი რუსულათ გვამჩნებოთ.

ეველა სოფელში ერთსა და იმავეს თხოულობენ როგორც მთავრობისგან, ისე თავადაცხნაურობისგან, სსხელდობრ:

- 1) მოისზოს გლეხთა ვადგებულობა და ჩინჩობა. მათი ნადელები უსსსეიდლოთ მათ საკუთრებათ ჩაითვალეს.
- 2) შეეძლოთ უსსსეიდლოთ სარკებლობა ტყეებისა და სამოვარია ადგილებისა.
- 3) მიწის დალა არ იყოს მოსავლის მკათელზე მეტი. შემამულემ თავისი წილი უნდა წაიდოს თავის ხარჯათ.
- 4) მოისზოს ყოველგვარი ბეჭარა შემამულეთა სსსარგებლოთ, როგორც, მაგ. ძღვნის მიტანა, გუთნით, ხარ-ურმით, თუ მუშა სულთ მოხმარება და სხვ.
- 5) გზების კეთება დაეკადოს ეველა წოდებას.
- 6) სსსემწიფო მიწები, ტყეები გადაეცეს გლეხებს თავიანთ სსსარგებლოთ სსწარმოებლათ.
- 7) უფასო სსწავლებლების (ზირველ-დაწყებით) დასახლება და სწავლება დედაენასზე.
- 8) მოისზოს მდვდლის მისაცეში დრამის ფული. მიეტეს მათ მიტვალბუღის წინ-გასძოდლო ერთი მან., ჯვარის სსწერო—სამი მანეთი.

მეოცე საუკუნე.

ჭიათურა. 1905-მა წელმა ჭიათურის ცხოვრებაშიაღ ბევრი დიხს-შესანიშნავი ცვლილება შემოიტანა. ის სსერთო ქარიშხალი, რომელიც ყოველივე ძველს, დამაჯას, დასაფსებულს ძირიან-ფესვიანათ ამოთხვრას უქადის, აქაც შემოიტყრა; ხალხი კათოვითნობიერს და შეაგნა რომ ის ადამიანია და არა ზირუტყვი, რომ ის სულიერია და არა უსულო მანქანა. და აი, გამოიფანა კიდევაც ხალხი ბრძოლის ველზე და ზირველი ნაბიჯი გადაადგვივინა წინ, ზირველი ბრძოლა მოაგებინა. ჩვენ მოგახსენებთ აქაურ მადნის მუშების ბრძოლასზე. სსწამ ამას დავაბოლავებდეთ ურიგო არ იქნება გავინჩა აქაური მუშების 3 თვის წინანდელი მდგომარეობა:—18საათი სსმუშაო დღე, ისეთ ადგილზედ სადაც ყოველ წუთში სიკვდილი მოსალოდნელია, სსწლოათ ნესტინი მიწა, (ზოგან თვით მადრო) სსხურავათ თავისავე ძველს, სსწმელათ ცივი მქადი ზოგან მარტო ზური, და ქირათ კირკახედ მომუშავეს ამ 17-18 საათის მუშაობაში 70-80 კან. კაჭკახედ მომუშავეს—40-50 კან. და მჩველს 30-40 კან. დაუმატეთ ამას არა ადამიანური მძებრობა, მიუმატოთ ისიც რომ შექარხნედგან დაწყებული ეველა: შექარხნე ექსპორტიოთი მრეწველი და სხვა-და-სხვა, ეველა ამათ წინართმევე-წინააღველით გამდიდრებულ-გასუქებულთა, ნათლათ დანასხვთ მათს შევიწროებას და უხომო ექსპლოატაციას...

მაგრამ დრონი იცვალენ, რაც გუშინ იყო ის დღეს ადარ არის: შეიგნეს რომ მუდამ ამ ზირობებში განხრება მოუხერხებელია, და 26 ანვრიდან გაიფინენ აქაური მადროს მუშები. წარადგინეს შემდეგი მოთხოვნილებანი:—1) დაწესდეს 10 საათის სსმუშაო დრო; (ამში არ შედის სსუზმისა და სადილზედ 2 საათი) 2) მიეტეს კირკახე მომუშავეებს დიური ქირა—1 მან. 60 კან. ღათქასზედ მომუშავეს—1 მან. 40 კან. კაჭკახედ მომუშავეს—1 მან. 20 კან. ხლო მჩველს—80 კან. ამას კარდა კარგი ბინები, და სხვა-და-სხვა... მზიდვეებს სადაც რვა გზა ჩაქონდა ცხენს, თუ-

თხედ 2 კან. სადაც ხუთი-3 კან. და ამ გვარით: ბგრეთვე კარ-
კენებულ იქნას ქირა ვაგონის მტვირთვათათვის.

ამ ქირების მიხედვით რასაკვირველია იმ დროს შეუძლებელი
იყო, რადგან ადგილობრივ ბანკებზე იმდენი ფასი არ იყო, რომ
ეს მოთხოვნები დაექვეყნებოდა და მრეწველსაც რამე დასრუ-
ნოდა; რისგანაც იმ დროს ვაგონებზე გათვლილი შედეგები, ადგი-
ლობრივ ბანკებზე ვაგონების (ჯერ მხოლოდ რმა-სამსა-
ფრანკში) მოუძატეს ფასი ფუთზე 2 კან. და მუშაობა ხელ-სადა
განაღდა და მუშათა მოთხოვნებიც სრულიად დაქვეყნებული
იქნა.

ამას მოყვა ნაქრების გათვლილი; მოთხოვნებს ჯერ-ჯერობით
კვირა-უქმე დღეებში სავაჭრო-სახელმწიფოების დახურვა გარდა სადა-
ლაქისა და სამიკიტისა; ამ მხრე ნაქრების შეისრულეს თავიან-
თი მოთხოვნა.

28 თებერვალს დასასრულდა სერობო დარჯის მიერ მოკლე-
ლი შაქრის გონივრული (მუშა). მიხედვით დასასრულდა ს. შუ-
ქრეთის საუბარზე, ჭათურაძეს 5 ვერსის მხმობლე. მიუხედავად
იმისა, რომ მადლობა სურები იყო ასაკული და გზებიც ცუდი;
15,000 კაცი და ქალი მაინც აუვა სასაფლაოზე. კუბოს ამკობდა
19 გვირგვინი სხვა და სხვა საამდროვე წარწერებით. ამითგან
10—12 მახლობელ სოფლებიდანაც იყო. სასაფლაოზე წარმოი-
თქვა რამდენიმე საამდროვე სიტყვები ხალხს წესიერება არსად არ
დაურღვევია; ამის მიზეზი ის იყო, რომ არც ერთი «მშვიდობის
დამტყველი» არ ხლებია ბრძენისა.

ლადო გუბელი.

რუსეთის ქრონიკა

გაზეთებში უკვე აღნიშნული იყო, თუ როგორ შეეგება
ბიუროკრატიული მთავრობა ექიმების კრებას, რომელსაც
ხოლერის წინააღმდეგ საბრძოლველი ზომები უნდა შეემუშა-
ვებოდა. როცა ექიმები თითქმის საერთოთ შეიკრიბნენ მოსკოვ-
ში ზემოხსენებულ მიზნისათვის, შინაგან საქმეთა მინისტრის
ამხანაგმა გადაჭრით აუკძალა მათ კრებების გამართვა. ეს
აკრძალვა მინისტრის ამხანაგმა დააფუძნა იმ ხმებზე, რომელ-
თა მიხედვით ექიმები კრებებზე მთავრობის წინააღმდეგ უნდა
ამხედრებულიყვნენ. ექიმებმა მაინც თავისი გაიტანეს და თვით
მინისტრი აიძულეს ნება დაერთო მათი კრებებისთვის.

20 მარტს, ამხანაგური თათბირი ქონდათ პიროგოვის
კრებაზე მოწვეულ ექიმებს და შემდეგი დაადგინეს:

„პირგოვის კრებამ, რომელსაც დაესწრო რუსეთის ევკლას
კუთხეებიდან მოწვეული ექიმები ნათლად დაინახა შემდეგი: აწ არ-
სებული წეს-წყობილება შეუძლებლათ ხდის ევკლავარ კულტუ-
რულს და მშვიდობიან მუშაობას. განუსაზღვრელმა თვითნებობამ
ადმინისტრაციის პოლიტიკის, ანგარიშ-მოუცემელმა თარეშმა და
ბატონ-პატრონობამ ფინანსების საქმეებში, ადად-ბედზე დამყარე-
ბულმა სამხედრო საქმეებში საზარელ სიღარიბეში ჩაავლო ჩვენი
სამშობლო, ჩვენი თვის ძვირფასი სისხლის მორყეით შედგება და მორ-
წყო შორეული მანჯურის ველ-მინდორი. მაგრამ ეს კადვე არ კმა-
რს. რუსეთს მოკლის სამხელი ჭირი—ხალერა. თვალ წინ გვიდ-
გას ათასი და ათი ათასი მსხვერპლი, რომელსაც ეს საზარელი
უბედურება შეიწირავს. მერე რას აკეთებს ბიუროკრატია? ერთი მხრით
მოკვირვებს ჩვენ ავუსხნათ ხალხს დროებითი ზომების სარგებლო-
ბა და იმავე დროს საზოგადოებრივების მეხებით ჩვენ წინააღმ-
დეგ ამხედრებს და გვიანებს ხალხს.—ჩვენ, ექიმები, ვაცხადებთ,
რომ დაუფრებდეთ მოწვეულ იქნას ხალხის წარმომადგენელთა კრე-
ბა, დაფუძნებული საყოველთაო თანასწორ, პირდაპირ და დაფარულ
კანტის ურახე განუხრებლათ სქესისა, კრებების და სარწმუნოების;
ამასთანავე დაუფრებდეთ შეწყდეს რძი, მოსხმის გაძლიერებული

დაცვის წესები, გადაეცეს პოლიცია. თვით-მმართველობას; უსრუ-
ნველოთლი განდეს ბუკდვის, სიტყვის; კრებების, კავშირების და
გაფიცვითა თავისუფლება; განთავისუფლდნ პოლიტიკური და რე-
დოგიტორი საქმებისათვის დატყვევებული და გავსაზინიანი, ჩვენ
უნდა ვიბრძოლოთ, რომ პირველმავე კრებამ ხალხის წარმომადგე-
ნელთა მხანდინის ის პოლიტიკური და ეკონომიური რეფორმები,
რომელთა განქმე შეუძლებელი ჩვენი ქვეყნის ევკლას მხრული
წინსვლა და მშრამელი ხალხის აღმობინება. ამ ნაირ რეფორმებს,
გარდა ზემოთ დასახლებულის; შეადგენს კანონის წინაშე თანასწო-
რობა ევკლასი, თანასწორობა კრებებთან, ენების და სარწმუნოე-
ბათა; საყოველთაო სავადლებულად სწავლა, ეკლესიის გამოყოფა სა-
ხელმწიფოსაგან, თავისუფალი თვით-მმართველობა, საყოველთაო,
პირდაპირი, დაფარული და თანასწორ ანგარიშებზე დამყარებული, ბე-
გარის სისტემის რეფორმა, შემოსავლის მანქანით გადასახადების
შემოღება, არა პირდაპირ გადასახადების მოსხობა, მშრამელი ხალ-
ხის მიწის მხრე უსრუხველ ელთა. ევკლას დარგის დაქირავებულ
მუშებისათვის უნდა დასრდეს 8 საათის სამუშაო დღე, ქირის მი-
ნაშემი, სახელმწიფო სარჯით დასდევვა მუშებისა; ავთმყოფობისა-
გან, მონუტებულობისაგან, დასახიჩრებისაგან და სამუშაოს უქნლო-
ბისაგან; საზოგადოთ, ფართო სანიტარული კანონდებულება მუშათა
ანტერესების დასაცველათ“.

ამ კრებაზე, სხვათა შორის გამოითქვა ის აზრი, რომ
რუსეთი საკმარით გაიტენა რეზოლიუციებით, რომ ღროა სა-
ქმებზე გადავიდეთ და შეუდგეთ სახელმწიფო ახალ წესებზე
მოწყობასო.

კახეთ „საგოვის“ სიტყვით 22 მარტს უმადლეს ადმინი-
ტრატულ წრეებში მომხდარა ბჭობა ახალი სამხედრო გემების
აშენების შესახებ. ამ განზრახვისათვის ანირებენ 250 მილიონი
მანეთის გადაღებას.

პოლიტიკის გუბერნატორს ადგილობრივ პოლიციისათვის და
ერობის უფროსებისათვის დაუგზავნია დროგების ქადაღებები, რომ-
ლებშიაც ავალეს მათ თვალ-ყური ადევნონ მცხოვრებთა სულიერ
განწყობილებას, ხელი შეუშალონ ევკლავარ პრეზანგანდის სოფლებ-
ში და სოფლებთან ბასის, შემოაბრნ ევკლას ის ადგილები, სადაც
სხვებზე უფრო გამოწვავებულია ადმინისტრაციის და მცხოვრებთა
შორის ურთიერთი დამოკიდებულება. თუ ვინიცობა ვინმე შეამ-
ჩინოს საურადადებო რამ, წამსვე გააკვებინოს ან ერობის უფროსებს
ან პოლიციას. პოლიციასა და ერობას შორის უნდა სუფევდეს
მჭიდრო კავშირი და ურთიერთი დახმარება. ელესებთან ბასის
დროს უნდა ეცადნენ გავლენა იქნინონ მათ პატრიოტულ გრძნო-
ბებზე და აუსხნან არეულობის შედეგების მნიშვნელობა; აუსხნან
აგრეთვე აზრი 18 თებერვალს გამოცემულ რესკრიპტისა და ჩავგო-
ნონ, რომ ეს მანიფესტი ასწავლის წეს-რიგის დაცვას, მთავრობის
წინაშე მორჩილებას და ნდობას იმ მოხელეთადმი, რომელნიც
დაუნიშნავს შეუფს მანუე აზრების და მანუე პირების ამოსაფხრობათ.

22 და 21 მარტს ვარშავის მიდამოებში საერობო დარჯის
ორი რეტა ჯარის კაცთა დახმარებით გაუხსრეკათ მრავალი მცხოვ-
რებლები. ვოლიანისტში შეუხრათ 77 კაცი. უბოვით მრავალი
პრეკლამაციები და რეკლავრები.

სამარის ბირჟის საზოგადოებას შინაგან საქმეთა მინისტრისა-
თვის გაუგზავნია ტელეგრამა, რომელშიაც გამოუთქვამს ის აზრი,
რომ 18 თებერვლის მანიფესტის განხორციელება შეიძლება მხო-
ლოდ იმ შემთხვევაში, თუ უსრუხველოთლი იქნება პირგონების
ხელ-შეუხებლობა, სიტყვის, ბუკდვის და კრების თავისუფლება, და
თუ იმ საბჭოს წევრებთან, რომელმაც ხალხის წარმომადგენელთა

ანგელების წესი უნდა მოაწოდოს, მართლაც სანდო ზიარები იქნებიან მრწავლად. წინააღმდეგ შემთხვევაში აღეგებულ სახელმწიფოს და გამწვანებულ აგრარულ მოძრაობას ვერაფრითაა დონისძიება ვერ დაამშვიდებს და საშინელ კატასტროფის მოახლოებას ვერაფერი შეაჩერებს.

იალტაში 15 მარტს, ვინც-გუბერნატორის მურავიოვის ნებადართვით, მოედანზე, თავის საჭიროებათა გამოსარკვევად კრება ქმნა იალტის მუშებს, რომელთაგან 2000 კაცმა მოიყარა თავი. კრებამ შეიმუშავა და ხელი მოაწერა მინისტრთა კომიტეტში გასაცხადებელი პეტიტის, რომელიც აღიარებულია დამოუკიდებელი სარკობის, სიტუაციის, კავშირების, კრებების თავისუფლების და ზირების ხელუხლებლობის აუცილებლობა. კრებაზე აშკარა ზოლიცის მოხელეები არ ეყოფილა. ქალაქს ჯარი იტავს. (რ. ვ.)

ირკუტსკში ამ ბოლო დროს შემოკლებით ფეხილი, შაქარი, ნავთი. სენოვანის ფასის აწევას ზედ დაერთო მუშების გაფიცვა. ვეკლასზე უწინ ამოძრავდნ რკინის გზის მოსამსახურეები, ისინი ადრე დაამშვიდეს მით, რომ ჯამაგირზე 50% მოუმატეს. შემდეგ შეწყვიტეს მუშაობა ღვინის სასახინო სკლადში. მათი უმთავრესი მოთხოვნები იყო დაკმაყოფილებული იქნა. 28 თებერვალს გაიფიცა ერთი დიდი სტამბის მამუშავეები, რომელსაც 4 მარტს მთელი ქალაქის სტამბების მუშები შეუერთდა სულ 500 კაცამდე. გაფიცვა ჯერ არ გათავებულა. 6 მარტს გაიფიცა ზაბაიკალის რკინის გზის ტელეგრაფისტები. (რ. ვ.)

სარტავის საგუბერნიო ერობის სამმართველომ კავსანსა ვეკლას სასოფლო სამმართველოებში ცირკულიარული განმარტებანი „ბნელ ძალთა“ მიერ დაწეული ატიტაციის შესახებ, რომელიც მიმართულია საზოგადოთ ინტელიგენციისა და განსაკუთრებით ერობის მოღვაწეთა წინააღმდეგ. მაგალითათ, აგრელებენ ხმებს ვითომც სადამის კურსების მასწავლებლები, რომელსაც თავის ხარჯით ერობა გზავნის სხვა და სხვა სოფლებში გლეხებისთვის, არ იყოს ნამდვილი საერობო მასწავლებლები და ვითომც მათი კურსებიც უკანონოა. ამის გამო რავდენჯერმე სამწუხარო შეტაკება მოხდა მასწავლებლებსა და მცხოვრებთ შორის. ერობის სამმართველო ითხოვს, ნუ დაუჯერებენ ტყუილ ხმებს, ვინც უნდა იყოს მისი გამაგრებელი და აგრეთვე ანობონ იმათ თუ ვინ აგრელებს ასეთ ხმებს. (რ. ს.)

შინაგან საქმეთა მინისტრის კარკარგულებით ვიტებისკისა და ლიფლიანდიის გუბერნიებში შემოღებულია გაძლიერებულ დაცვის წესები.

მოსკოვში რეალურ სასწავლებლის ზაღაში კონცერტის გათავებისას, ვიღაც უნდობი მოულოდნელათ შესტა სკამზე და წამოთქვა მთავრობის წინააღმდეგო ამდებელი სიტუაცია. (ზრ.)

ღვინსკში 17 მარტს, დიდის 10 საათზე, მიძიმეთ დაჭრეს ზოლიცისტერის თანაშემწე ბუღიგინი. ბროტ-გამზარხველი დაიმაღა. (ზრ.)

როგორც უკვე გამოცხადებული იყო კავსეთებში, სინდისი ბერ ზრეკურთმა ზობედანისტრევიმ, რომელსაც მთელი 25 წლის განმავლობაში ხელთ ეჭირა რუსეთის შინაური ზოლიცისის საქმე— „სახელმწიფოს საქმეებზე მუშაობით დაქანტულმა“ სამსახურს თავი დაანება. ამის მიხედვით თვლიან სამდებელიცის იმ საერთო უკმაყოფილებას, რომელიც გამოიწვია სამოქალაქო მთავრობის მიერ ეკლესიის დამონახვებამ, რაც არ ეთანხმება თვით პრინციპს ქრისტიანთა სარწმუნოებისას.

ვოლოგდის მე-18 ზოლიცის ჯარის კაცის საქმე, რომელსაც ზრეკლამაციების გავრცელება ბრალდება, სამხედრო სასამართლოს გადაეცა.

კასული წლის ნოემბერში შეიზერეს ქ. ვოლოგდის გლეხი ბონი, რომელიც ხალ გაწვეულ ჯარის კაცთა შორის ზრეკლამაციებს აგრელებდა. ბონის წელიწად ნახევრის დატყვევება მიუსჯა სასამართლომ.

ნოვოუზენის მაზრის ერთ ერთ სოფელში მდებარე 18 თებერვლის მანფესტი წაუკითხა ხალს და აუხსნა: არ დაუჯეროთ მასწავლებლებს, რომელიც, ასე გასინჯეთ, მარხვასაც არ ინახვენ.

სოფ. ნოვია-კულტაში (მოკშანის მაზრა) მდებარე უკითხვად ხალს სინდისიკან ეპისტოლეს შესახებ თანამედროვე უწყობათა. რცა კითხვა გათავა მიმართა ხალს და უთხრა, რომ ეოველ გვარი უწესობის მისეხი მასწავლებელი ქალებია, რომელთაც არც ღმერთი წამთ და არც ზნეობა.

ბაღაშოვის მაზრის გლეხები შეკრებილან სოფ. რომნოვსკში და გაუტანათ თავ. ვოლოგდის ველებიდან აუარება თავა. რომნოვსკში გამოუწვევითა ჯარი—კახაკები და ჯარის კაცი გლეხების მოქმედებათა შესაწვევით. გლეხები მშვიდობიანათ იტყვიან და მოითხოვენ მიწების დაუფლებელიც დამიჯნას, რადგან თავ. ვოლოგდისკამ ძალით დანახეთა სათივე-გლეხი. დამიჯნა მათ შარშან დანიარებიან, შარა ჯერაც არ დაუმიჯნავთ.

ასტრახანში გაიფიცა თან და თან თერთფდება: ელიან საყოველთაო გაფიცვას. წამოყენებულია ზრეკლამაციის ჩვეულებრივი მოთხოვნები. კანტალისტები მოიკების გუნებაზე არიან, აღმინისტრაციის კი თავისი „კანკარგულების“ გამოქება სწეურია. პეტრობურგში კავსანელია ტელეგრაფმა, რომელიც ჯარის გამოცხადვას თხოულობენ.

ამის წინათ ალექსანდროვსკში, უმთავრეს მოედანზე თავი მოიყარა 1000 კაცმა, უმეტეს ნაწილათ რკინის გზის მუშებმა. გამოვიდა ორატორი-მუშა და ილაზარკა 8 საათის სამუშაო დღის სარგებლობაზე, ზრეკლამაციის ბრძოლაზე კანტალისტების წინააღმდეგ, გაფიცების მნიშვნელობაზე. კარესიმო ხმა მაღლა გაიძინდენ ჟურა, გაუმარჯოს თავისუფლებასა-ო. სიტუაციის გათავების შემდეგ ხალხი გაემართა ქალაქის უმთავრეს ქუჩისკენ. წინ ზოლიცია შესვდა, შარა ვერაფერი გაწეო და თავი დაანება.

გაზ. „რუს. უწყებების“ აზრით რუსეთის აწინდელ მდგომარეობის შესახებ. საგულის ხმიეროა ხსენებული გაზეთის 18 მარტის ნომერში მოთავსებული მეტათ საყურადღებო წერილი, რომლის შინაარსი აქვე მოგვყავს.

18 თებერვალს გამოქვეყნებული რესკრიპტი გვიბრღობდა ძირითად ცვლილებებს სახელმწიფო წყობილებაში. ვინაიდან სრულიად ახალ, ახალ პრინციპებზე დამყარებული შენობა უნდა აშენებულიყო, ამისთვის საჭირო იყვენ ახალი კაცები, რომელთაც ძველ წესებთან არავითარი კავშირი არ უნდა ქონოდათ. მერე, როგორ მოიქცა მთავრობა? იმ პრინციპების დასარღვევათ, რომელთაც ესოდენ შეიარყის რუსეთის შინაური მშვიდობიანობა, მოწვეულ იქნა იმავე პრინციპების კაცები—ძველი ბიუროკრატები. გამოდის, რომ ბიუროკრატებმა უნდა დაარღვიონ ის, რის აშენებისთვისაც ისინი მუდამ ილწოდენ და ილწვიან.

ალარავის ალარ წამს ბიუროკრატების შემოქმედებითი ძალა და ასეთი ზომებით ხალხს ვერ დაამშვიდებენ.

ვერ დაამზიდებს ხალხს აგრეთვე ვერც საშინაო საქმეთა მინისტრის სიტყვები, რომლებითაც მან მოსკოვის ქალაქის საბჭოს დეპუტატებს მიმართა: „მმართველ წრეებში ამ ჭამათ ბეჯითი მუშაობაა მომავალი რეფორმებისათვის საჭირო მასალების დასამზადებლათ“.

როგორი ბეჯითიც უნდა იყოს ეს მუშაობა, რამდენი ქალღმერთიც და ენერჯიაც არ უნდა დაედოს მას მსხვერპლათ, ის მაინც ვერ დაამზიდებს ხალხს, რადგან მკვდარია თვით მისი სათავე და წყარო. რამდენათაც მეტს გაგრძელებდა ამ ნაირი შეუსაბამობა, იმდენათ უფრო ძლიერდება მღელვარება. მთავრობას არ შეუძლია, რომ ამას ყურადღება არ მიაქციოს. შილოვსკის და კობეკას კომისიებმა ნათლათ დაგვანახა, თუ როგორ შეიძლება ახლანდელი საქმეების მოწყობა საზოგადოების, ხალხის დაუკითხავათ. ხომ დამეთანხმებით, რომ ის პირები, რომელნიც მთავრობას აურჩევია სახელმწიფო საქმეების (ოსაწესრიგებლათ არამც და არამც არ ჩაითვლებიან ხალხის ინტერესების წარმომადგენლებათ. თუ ვისიმე სურვილების გამოხატველი არიან ისინი, ისევ ჩვენი ბიუროკრატიის სხვა დი სხვა დაწესებულებათა და მათ მხოლოთ ბიუროკრატია ენდობა და არა საზოგადოება.

ორ უკანასკნელ ხელმწიფეთა მეფობის მაგალითებმა, როცა ათას ნაირ კომისიებს თვლა აღარა აქ, ნათლათ დაგვიმტკიცა ჩვენი ბიუროკრატიის უღონობა და სიკოტრე შემოქმედობით მოღვაწეობაში. მხოლოთ რუსის ხალხის ძალას შეუძლია ყოველმხრიული რეფორმების შექმნა და გაზრდა და გავითარება რუსეთის მატერიალური და სულიერი ძალებისა. მხოლოთ თავისუფლათ არჩეულ ხალხის წარმომადგენლებს შეუძლიათ ჩვენი სამშობლოს მძიმე მდგომარებიდან ხსნა მხოლოთ ასეთი წარმომადგენლები შთაბერავენ ახალ იმედებს და ახალ ძალას მამულის დატანჯულ მკერდში.

დასაფლავება

მოკვდა... ჯალათის ტყვიამ გაუგმირა უანგარო გულის ფიცარი და მოკვდა...

წვალებაში, ტანჯვაში განვლო მთელი თავი ი ხან-მოკლე სიცოცხლე... დღიურ ლუკმაზე ფიქრში იყო მუდამ დღე მას შემდეგ, რაც ცნობიერი ცხოვრება დაიწყო. დასვენება, სიამოვნება, განცხრომა არ იცოდა რა იყო, მაშვრალი მკლავი არ შეუჩერებია; მოხუცა დედ-მამა, ახალგაზრდა ცოლი, დები და ძმები მისი მარჯვენით იკვებებოდნენ და დღეს მოკვდა იგი, რადგან ჯალათის ტყვიამ უანგარო გულის ფიცარი გაუგმირა.

რატომ მოკალით? რატომ? უსამართლობას, აღვირ წახსნილ თვით ნებობას, უფულებობას ებრძოდა, თავისუფლებას შენატროდა, ნამდვილ ძმისათვის სიცოცხლესაც არ დაზოგავდა, პატიოსანი მუშაკი იყო და თქვენ მოკალით! რათ მოკალით?

რა გავიკეთათ, რა შეგმატათ თქვენ მის სიკვდილმა? აბა შეჩედეთ მიცვალებულს! დააქტერდით მისს მკრთალ სახეს. სისხლით შედებილ ტანისამოსს, უმანკო სისხლით. მის ბაგეზე მწარე ღიმილი იხატება; ამ ღიმილით ის ძმას აყვედრის, იმ უგუნურ ძმას, ხალხის შვილსა, ვინც სასტიკ ტყვიით მოუსწრაფა ბედშავს სიცოცხლე.

„შენთვის ვიბრძოდი, უგუნურო, და შენ მომკალი, რათ მომკალი?“

ასაფლავებენ... თავ ახდელი, უბრალო კუბო ოთხ ვაჟ-კაცს გაუდვია მხარზე. მრავალი ხალხი, შავი ხალხი მიყოფა

კუბოს... ყველას დაღვრემილი სახე აქვს... მშვიდათ და წყნარათ მიდიან წინ სასაფლაოსკენ. იქ დამარხავენ თავის ამხანაგს, უკანასკნელათ გამოესალმებიან და მათ გულს, ათასი გრძნობით აღგზნებულს ერთი გრძნობა კიდევ შეემატება: გრძნობა შურის ძიებისა!

გაზაფხულის ცხრა-თვალი მზე ოქროს სხივებით თავს ევლებდა მიცვალებულის სახეს... ყველა, ვინც კუბოს მიყოფა უკან, ერთი ფიქრითაა გაოცებული:

რათ, რათ მოგვიკლეს ამხანაგი? საერთო სიჩუმე მწყობრი სიმღერის ხმამ დაარღვია, გულადი სიმღერას, რომლის ვაჟკაცურმა ჰანგებმა ცეცხლის ტალღებივით შეარღვიეს გულ-მკერდი. ყველამ წამოწია ჩაქინდრული თავი, თვალები კეთილ-შობილური ნაპერწკლებივით აენთენ, თავის ძალა იგრძნეს და გულად ხმას თავისი ხმაც შეუერთეს. ოჰ! რა შევნიერი, რა საამო იყო იმ სიმღერის სიტყვები!

მზემ უფრო უხვათ წარმოაჩვენა თავის ფერადი სხივები და უფრო მძლავრის სინათლით გაანათა ხალხი. იმ წარმტაც სიმღერას თითქო თვით ქუჩებსაც და უზარმაზარმა შენობებმაც ხმა მიცეს და მისი ძლიერება გაათაყვეს.

დიდხანს მიდიოდნენ წინ სიმღერით... აღარაფერი აღარ ახსოვდათ. გული რაღაც ნაირათ ჩუხჩუხებდა, სულის თქმა უჭირდა ყველას, თავის თავს ვეღარ გრძნობდნენ და აღტაცებით გაიძახოდნენ სიმღერის მამაცურ სიტყვებს. სასაფლაოს მიუახლოვდნენ... გამოჩნდა ძეგლებით და ამოზურგული მიწით დაფარული მოედანი. ლამაზი ძეგლები, ლამაზი წარწერებით სხვისი იყო, ამოზურგული მიწები კი, უწარწეროთ, ბალახ-ბულახით დაფარული მათსავით გაჭირვებულების...

სიმღერის ხმას რაღაც უცნაური, არა სასიამოვნო, სულ გარეშე ხმაურობა შეემატა. ნეტა რა იყო?

ყველა შეჩერდა. გაჩუმდნენ. ხმაურობამ იმატა. ახლა ყველა მიხვდა; ყველამ გაიგონა ცხენების თქარა-თქური. წვეტიან ნემსებივით შეიჭრა ახალი ხმაურობა მათ ყურში. განუსაზღვრელი მწუხარება და ზიზღი გამოიწვია მათში ამ ხმაურობას მტვერის კორიანტელი ადგა. ცხენების ფეხის ხმა მოახლოვდა. საერთო კენესა გაისმა გაშავებული ხალხისა. კენესას წამიერი სიჩუმე მოყვა და შემდეგ კვლავ გაისმა იგივე სიმღერა. სასაფლაოს მიუახლოვდნენ, შევიდნენ კიდევ ალაყაფის კარებში. პირღია, შავი სამარე, ახალ გათხრილი, მზათ იყო მსხვერპლის მისაღებათ. უცხო ხმაურობას ყურადღებას აღარავენ აქცევდა, ცხენოსნები კი მოახლოვდნენ...

მთას თეთრი ღრუბელი მოწყდა და ზევითკენ გასწია, გაიზარდა და მოკაშკაშე მზეს დაუფარა ბრწყინვალე სახე-მზე მოიღუშა, ნაღვლიანათ გადმოხედა ხალხს, სასაფლაოს და ფერ-მიხდილმა გულ-ნატკენმა ყვედრების თვალი მიმოავლო ჩაგრულ ქვეყანას.

თავუნა.

კიდევ ნაციონალიზმის შესახებ.

არ იქნა და არა: ნაციონალიზმის ანუ ეროვნული კითხვის გადაწყვეტას საშველი არ დაადგა. რამდენათაც მეტს ლაპარაკობენ ამ საგანზე, იმდენათ უფრო ბურჟუსში ხვევენ, იმდენათ უფრო აზნელებენ მას. ეს უმთავრესათ იმის ბრალია, რომ ამ საგანზე წერა უსუსურ პუბლიცისტებმა თავის მონობილიათ გაიხადეს. გინდათ თუ არ გინდათ, სწორეთ ამათ იკისრეს ქვეყნის ხსნა დაღუპვისაგან. უნდა იყოს ერი,

ერი ყველაფერია, იგი მიზანია, უზენაესი შემეცნება! ყველაფერი უნდა შეეწიროს მას, ყოველივე უნდა დაივიწყოთ იმის წინაშე! მაგრამ რა არის ეროვნება, ვისგან შედგება ერი, — ამის შესახებ ხმას არ იღებენ ჩვენი ნაციონალისტები. მხოლოდ ამას წინეთ ბ-ნ გ. რ.-იმ მოინდომა ნაციონალიზმის საფუძვლის გამოძებნა. მან ამის შესახებ დაბეჭდა ორი წერილი ასეთი სათაურით: „ნაციონალიზმი, როგორც პრინციპი სიყვარულისა“ და „ეროვნება და სიყვარული“ (იხ. „ცნობის ფურცელი“ №№ 2781 და 2782). ბ-ნი გ. რ. ამბობს, რომ ნაციონალიზმი არ შეიძლება თავისიანების სიყვარულზე დავაყაროთ, რომ ნაციონალიზმის საფუძველს არ შეადგენს სიყვარული. თუ ეს ასეა, იმ შემთხვევაში ნაციონალიზმი კონსერვატორობის და შოვინიზმის, რეაქციის და კატაქსტოლოგიის მოძღვრება იქნება. ავტორის აზრით, ეროვნული სიყვარული ოცნებაა, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგიც «ეროვნულ მიმართულებას უარყოფდეს», რომ თუ გნებავთ, იგიც თავისებური ნაციონალისტია, ხოლო ნაციონალისტობა მას თურმე სულ სხვა ნიშნით ესმის. სამწუხაროთ, ავტორმა სრულებით ვერ გამოარკვია თავის შეხედულება, თუმცა კი გვპირდება, რომ „ნაციონალიზმისთვის სულ სხვა ნამდვილი ნიშნები უნდა ვიპოვო“ — ამნაირათ, თუმცა ბ. გ. რ.-მ მოიწადინა ნაციონალური კითხვისათვის ფარდა აეხადა, მაგრამ ეს მან ჯერ-ჯერობით ვერ მოახერხა და ვგონებ, ვერც შემდეგში მოახერხებს, რადგანაც ერთ და იმავე დროს ნაციონალიზმს კიდევაც უარსაყოფს და კიდევაც თავის თავს ნაციონალისტათ თვლის. აშკარაა, რომ აქ დიდი გაუგებრობაა ავტორის მხრით. სამწუხაროა, რომ ავტორი ვერ ამჩნევს იმ წინააღმდეგობას, რომელშიაც იგი თავიანთ-ფეხებიანათ ვარდება. მაგრამ ასე იყო თუ ისე ბ-ნ გ. რ.-მ ვაზ. „ცნობის ფურცელში“ პირველათ დაგმო ნაციონალიზმი, როგორც მანვე და ფუქვე მიმართულება. ხსენებული ავტორის მხრით ეს დიდი გაბედულებაა, რადგანაც ვაზ. „ცნობის ფურცელი“ ბ-ნ სიტყვა-კალამის მეთაურობით გამუდმებით გუნდრუკს უკმევდა და უკმევს ნაციონალიზმს. და აი ახლაც „ცნობის ფურცლის“ მე-№ 2783-ში ბ-ნი კალამი ამტკიცებს იმას, რაც გ. რ.-ი უარყო. ბ-ნი კალამი გვეუბნება, რომ „ნაციონალიზმს, ეროვნებას გარდა სიყვარულისა სხვა არავითარი საფუძველი არა აქვს“. ავტორის აზრით „სიყვარული, სიმპატია ქმნის ეროვნებას, ეროვნულ გრძობებს, ეროვნულ პრინციპს, რომელიც მრითხოვს ერისათვის როგორც თავისებურ, განსხვავებულ საზოგადოებისათვის, დამოუკიდებლობას და ავტონომიას“. სწორეთ რომ მეტათ ღრმა მოაზრებ ბძანდება ბ-ნი კალამი! აბა, ვინ იფიქრებდა, თუ სიყვარულს ასეთი რამეების შექნა შეეძლო! ნუ თუ „ნაციონალიზმი მხოლოდ სიყვარულია!“ ბ-ნ კალამს ეტყობა, ძლიერ უყვარს ოცნებობა. ეს ყოველთვის არ გამოდგება, არ გამოდგება უმეტესათ სამეცნიერო საგნების კვლევის დროს, რაც ასე უყვარს მას. ამიტომ სინამდვილეზე რომ გამოვიყვანო, მე ერთ კითხვას მივცემ მას: ვინ მიაჩნია მას ქართველ ერთ: ქართველი მუშა ხალხი, თუ ქართველი კაპიტალისტები? ქართველი თავადაზნაურობა თუ ქართველი გლეხები? მისი აზრით, ქართველებათ უნდა ჩაითვალოს ქართველი კაპიტალისტები ან და ან ქართველი მუშა ხალხი. ან ქართველი მეზამულეები და ან ქართველი გლეხები. ერთის და მეორის ქართველათ ჩათვლა შეუძლებელია, ვინაიდან, ბ-ნ კალამის აზრით, ეროვნებას ქმნის სიყვარული, სიმპატია და თანაგრძობა. თუ რა ნაირი სიყვარულია ქართველ მუშებსა და ქართველ კაპიტალისტებს შორის, ან ქართველ მეზამულეებსა და ქართველ გლეხებს შორის, ეს ყველამ კარგათ უწყის, რასაკვირველია გარდა ბ-

კალამისა. ამ ვაჟბატონის ლოლიკას რომ აცყვეთ, ბ-ნ კალამის შორისაც დიდი სიყვარული, სიმპატია და თანაგრძობა უნდა სუფევდეს, რადგანაც ორივე ჩვენ ქართველები ვართ, ორივეს საერთო ისტორიული ცხოვრება გვექნება და სხვა ამისთანები. მაგრამ ნუ ვაწუხებთ ბ-ნ კალამს, ნუ ვუფრთხობთ მას ტკბილ ძილს, იყოს ოცნებით გარემოცული. სინამდვილესთან კი იგი შორს არის.

თავმოყვარობა

მოთხრობა პოტაპენკოსი (თარგმნილი ჟუსუიდან) დასასრული.

თუმცა სმუროვიც გამოემშვიდობა, მაგრამ მასვე დაედევნა უკან. მხოლოდ ჩამორჩა რამოდენიმე ნაბიჯით, რომ კალტუხინს ის არ შეემჩნია. ღამემ მოიცვა არემარე, ფანრები ქუჩებზე უკვე ანთებულნი იყო. კალტუხინი თუმცა ჩქარა მიდიოდა, მაგრამ ბარბაცებდა. ხანდახან უცფათ გაჩერებოდა, წაივლებდა თავზე ხელებს და მერე ისევ განქარებით გააგრძობდა გზას. სმუროვმა ისიც შეამჩნია, რომ ფეხები მთვრალ კაცსავით ეხლართებოდა. ყოველივე ეს აწუხებდა სმუროვს და ფიქრობდა იქნება კალტუხინი ქუჩიდან იშლებოდა. მაგრამ რათა? ეს რომ წინეთ მომხდარიყო, რადესაც მისი საქმე მართლა აუტანელი იყო, შესაძლებელი იქნებოდა; მაგრამ ახლა, როცა საქმეც გაიჩინა და კიდევაც მოეწყო, რათ უნდა გავიყდეს. იქნება სახლიდან მოუვიდა წერილი და გაიგო რამე ახალი უბედურება. ამ გამოცანებში იყო ვართული სმუროვი და თან ამხანაგს მისდევდა უკან. ნახევარ საათზე მეტი გავიდა, რაც ესენი უნივერსიტეტიდან წამოვიდნენ, თითქმის ქალაქი გათავდა; დაიწყო ვიწრო ქუჩები, პატარა ტალახიანი სახლები, გრძელი ხის ღობეები. სადღა მიდის? აქ ცხოვრება არავისაც არ შეუძლია, არამც თუ მოხელეს.

აი სრულიათ ცარიელი ქუჩა; ფანრები იქ სუსტათ ბუტავენ და იშვიათათაც დვას; აქ აღაზიანის ქაქანებაც არსად არის. სმუროვი კიდევ უფრო ჩამორჩა, რომ ამ ყრუ ქუჩაში კალტუხინს მისი ფეხის ხმა არ შემოსმოდა; მაგრამ თვალს მაინც არ აშორებდა მას.

ბოლოს გამოჩნდა რაღაც მინგრეულ მონგრეული შენობები, რომლებშიც არავინ არ უნდა მდგარიყო. ერთის ახლო კალტუხინი შეჩერდა, უცფათ მარჯვნივ გაუხვია და გაქრა. სმუროვმა მოუმატა ნაბიჯს. მივიდა იმ ადგილზე, სადაც კალტუხინი მიმალა, და დაინახა ფართო შესავალი ერთ ეზოში. იქ ბნელოდა. არავითარი მოძრაობა არ შეუჩნევია. ნელი ნაბიჯით შევიდა ეზოში. დააშტერა ღამის სიბნელეში თვალეები და რაღაც საგანი შეამჩნია, რომელსაც კინაღამ დაეტაკა. ეს იყო ბოჩკა. მოავლო ხელი ბოჩკას — სველი იყო.

„აღბათ აქ ცხოვრობენ — რადგანაც დღეს წყალი უზიდავთ გაიფიქრა მან. კიდევ მოავლო ირგვლივ თვალეები, რომლებიც ახლა უფრო შეეჩვიენ სიბნელეს, და კიდევ გაარჩია რაღაცები, რაც პირველ შემოსვლაზე ვერ შენიშნა. თვითონ ეზოს კარებთან იდგა პატარა, ძველი ფლიგელი, რომელიც ცალ მხარეზე იყო გადაფერდებული. მას ქონდა კარი და ორი ისეთი პატარა ფანჯარა, როგორიც აქეს სოფლურ ქოხებს. ფანჯრები დარაბებით იყო დახურული და ერთი იმათგანის ქრუტანიდან გამოკრთოდა წვრილი ზოლი სინათლისა;

„დაახ, აქ ცხოვრობენ“ — თქვა თავისთვის სმუროვმა. მაგრამ აქ რაღაცა გამოურკვეველმა შიშმა შეიპყრო სმუროვი. ღმერთმა იცის სად შევიდა. იქნება ავაზაკების თავშესაფარია. მოსკოვს კარგათ იცნობდა, კარგათ იცნობდა მის

არე-მარესაც და აქ კი პირველათ იყო. მხოლოდ დარწმუნებული იყო, რომ იქ შევიდა კალტუხინი. არ უნდოდა ფიქრათაც კავებებინა ის აზრი, რომ კალტუხინი ავაზაკებთან საქმეს დაიჭერდა.

განა ყოველივე ეს გასაოცარი არ არის? ეს ახირებული ქცევა აზნაგისა, ის გარემოება, რომ შემოვხეტა აქ, მიყრუებულ ქუჩაში; წინეთ კი რაღაც გაკვეთელზე, მოხელეზე შელაპარაკებოდა. სმუროვმა არ იცოდა, რა ექმნა. ხომ იყო შესაძლებელი, რომ კალტუხინი არ შესულიყო იქ; იქნება მას მოეჩვენა, მანძილი ატყუებდა. თუ თვითონ კალტუხინს არ სურს, რომ მე მისი ბინა ვიცოდე, რა მოყვება შედეგათ, რომ მე პირდაპირ ფლაგელში შევიდე? ცხადია ეს გააჯავრებს კალტუხინს, რომელსაც, იქნება, რაიმე დამამცირებელ ვითარებაში მივასწრო და უზრდელათ ავხდი ფარდას მის საიდუმლოს. «ასე არ ვარგა—გაიფიქრა მან.— შეიძლება ძლიერ საჭიროც იყოს მისი მონახვა, რომ დავიხსნა რომელიმე გასაჭირისაგან, მაგრამ ეს უნდა მოხდეს ძლიერ ფრთხილათ!»

მან გადაწყვიტა არ დაურაკუნოს კარი და არც ფლიგელში შევიდეს.

ის წყნარათ გამოვიდა ეზოდან, რომელსაც კარები არ ქონდა; ყურადღებით დაათვალიერა სახლი და ყველა მისი ნიშნები, რომ დღისათ არ შეცლოდა. ცდილობდა დახსოვებოდა სახლების ფორმა და ფერი. გადასახვევში არავითარი წარწერა არ იყო, ცხადი იყო, ეს ქალაქი არ იყო. ყოველივე ნიშნები კარგათ აკრიფა, რომ უკეთ დახსოვებოდა გზა და ბოლოს გავიდა განათებულ ქუჩაში.

მეორე დღეს სმუროვი ჩვეულებრივზე ადრე მივიდა უნივერსიტეტში, მაგრამ კალტუხინი ჯერ არ მოსულიყო. თორმეტი საათი შესრულდა და ის მაინც არსათ ჩნდა. სმუროვი შეწუხდა იმიტომ უფრო, რომ წუხელ საღამოს არ შევიდა, იქნებ სწორეთ მაშინ უნდოდა დახმარება და ის კი წამოვიდა.

მაგრამ პირველის ნახევარზე კალტუხინი უკვე მოვიდა. ძალიან ცუდი სახე ედო. განსაკუთრებით თვალები ქონდა აპღრეული, მკრთალი, საფეთქლებზე გადაქიმოდა ლურჯი ძარღვები, რომლებშიაც სისხლის ნელ დენას თვალით ხედავდი. მის გამოხედვაში გაბრაზება იხატებოდა.

სმუროვი მიესალმა და კიახა:

- შენ წუხელსაც ცუდათ გძინებია!
- ჰო, — ცივათ უბასუხა კალტუხინმა.
- უძილობა ხომ არა გქირს?
- ჰო, უძილობა — უთხრა და თავი ძირს დახარა, ალბათ იმიტომ, რომ მათი თვალები ერთმანეთს არ შეხვედროდნენ.

სმუროვი მობრუნდა და შემდეგ, პროფესორის შემოსვლის ცოტათი წინეთ, გამოვიდა აუდიტორიიდან. გეგმა ახლა მას უკვე შედგენილი ქონდა. ის გავიდა ქუჩაში. შეამოწმა თავისი ჯიბე და, ნახა რა იქ ორი მანეთი, ეტლს დაუძახა. დიდხანს იარა უგზო-უკლოთ, სანამ იპოვნინა ნაქნობ ალაგს. როგორც იქნა, მივიდა. იცნო წაფერლებული ფლიგელი, ფართო უკარო ეზო, მაგრამ ბოჩკა შუა ეზოში აღარ იდგა. იქ ახლა ვიღაც დაფლეთილი დედაკაცი ვარცხლში სარეცხს დასტრიალებდა. სმუროვი მიუახლოვდა და მიესალმა. დედაკაცი გაკვირვებული უცქეროდა მას.

- გამარჯვება! — უთხრა სმუროვმა
- გმადლობ, ბატონო! — მიუკო დედაკაცმა.
- აქ, ამ ეზოში, წყლის მხიდავი ცხოვრობს, არა?
- ცხოვრობს, მერე? იქნება გნებავთ სამუშაო მისცეთ? ის ეხლავე მოვა სახლში. თუ გნებავთ, თქვენც გიზიდავს წყალს, რატომაც არა...

— არა, ჯერ არ მინდა, — უთხრა სმუროვმა. — თქვენ მისი ცოლი იქნებით!

— ცოლი ვარ; მაშ არა ვარ? ისე როგორ იქნება? როგორ არა ვარ მე მისი ცოლი?

— მეც იმას ვამბობ, რომ თქვენ მისი ცოლი ხართ. ახლა ის მიახარით, დემური ვინმე ცხოვრობს თქვენთან?

— დემური? — კიდევ გაიკვირვა დედაკაცმა და რაღაც ექვით ასწია თავი. შეიძლება, აკვირვებდა ის გარემოება, რომ სტუმარმა ყოველივე იცოდა.

— ჰო, დემური, სტუდენტი! — დაუმატა სმუროვმა.

— შეიძლება, სტუდენტიც იყოს, მე რა ვიცი?

— მე ვიცი, რომ ის სტუდენტი.

— ჩვენ, ბატონო, არ შეგვიძლია ეგებები ვიცოდეთ, რა ჩვენი საქმეა?

ეტყობოდა, დედაკაცი სიტყვა „სტუდენტს“ უცქეროდა როგორც კუდას და აკრძალულ რასმეს და ამიტომაც თავს იმართლებდა.

— ჩვენი საქმე არ არის ეგებები ვიცოდეთ! ჩვენ ღარიბი ხალხი ვართ! ჩვენი მძიმე შრომით გაჭირვებით ვიარჩენთ თავს. რა ჩვენი საქმეა! არა, არა!

— მეც ვხედავ, რომ თქვენ ღარიბი ხალხი ხართ. ისიც, ალბათ, ძლიერ ცოტას გაძლევთ.

— თვეში ათ-ათი შაური დაგვირდა, მაგრამ კი არაფერი მოგვცა და, ან საიდან უნდა მოგვცეს? სამ-სამი დღე თვითონ უჭმელი ზის. ზოგჯერ, სიცოცხლის გამო, ჩვენ თვითონ ვაძლევთ პურს...

სმუროვმა მწარეთ ამოიოხრა. დედაკაცმა გააგძო:

— შემოგუშვით... უარი როგორ უნდა გვეთქვა, როცა კაცი გვეგვეწებოდა. ჩვენი საკუქნაო მაინც ცარიელი დგას, ჩვენც მას მივცით, მაგრამ ქირას მისგან ჯერ ვერა ვხედავთ.

— სადაა ის თქვენი საკუქნაო?

— განა თქვენ გნებავთ?

— არა, მე შეგობარი ვარ მისი, მინდა გავიგო, როგორა ცხოვრობს.

— ნახეთ, თუ ასე გსურთ, მაგრამ რა უნდა ნახოთ? იქ დასათვალიერებელიც არაფერი არ არის. აქვს კრავატი ძველი ფიცრებისაგან ჩენმა ქმარმა დაუქედა, ძველი ჩემოდანი და წიგნები, — აი სულ მისი ქონება. ძალიან ღარიბი ბატონია; ისე ღარიბია, ისე, რომ მეორეს კიდევ ვერ შეხვდები. ჩვენ ხომ საწყლები ვართ, და ის ჩვენზედაც კი საწყალია. ნახეთ, რადგანც გსურთ.

დედაკაცმა სარეცხს თავი გაანება, ფართუჯზე ხელები გაიწმინდა და გაუძღვა სმუროვს.

დერეფნიდან პირდაპირ იყო შესავალი ამ საკუქნაოში, მაგრამ იქ ბნელოდა; სპიჩქის ანთება შეიქნა საჭირო რომ დაენახათ რამე

მართლაც, ყველაფერი იქ სწორეთ ისე იყო, როგორც დედაკაცმა ასწერა ფიცრებისაგან ახოხოლებული კრაოტი, კალტუხინის ჩემოდანი და წიგნები. დახედა სმუროვმა, თავი გაიქნა და გამოვიდა. გამოეთხოვა დედაკაცს, რომელსაც უთხრა, რომ კიდევ მოვა, როცა მათი დემური შინ იქნება; და გამოვიდა ქუჩაში, ჩაჯდა ეტლში და გაჩქარებული გასწია. მიეჩქარებოდა, რომ კალტუხინისთვის უნივერსიტეტში მიესწრო. ის სწორეთ მაშინ მივიდა, როცა უკანასკნელი ლექცია თავლებოდა და გაჩერდა კარებთან.

სტუდენტები გამოდიოდნენ; მათ შორის კალტუხინიც იყო. სმუროვი მიუდგა მას გვერდით და რაღაცაზე დაპარაკი დაუწყო; განგებ ნელა მიდიოდა, რომ სხვა აზნაგებს უკან ჩამორჩენილდნენ.

— კალტუხინ, ერთი რამე უნდა გთხოვო!

— რა? დაფანტვით კითხა კალტუხინმა.

საქართველო
საქართველო

— ერთი წამით ჩემსას შემოდი.

— რათა?

— ისე... საქმე მაქვს.. სმუროვი ცდილობდა რამე მიზეზი ეპოვნა:—მე ვთარგმნე ნემეცურიდან პატარა რამე.. ერთ ალაგას გამიქირდა. შენ ხომ ჩემზე კარგათ იცი ნემეცური და დამეხმარე..

— დაღალული ვარ!—უხალისოთ უთხრა კალტუხინმა.

— მით უკეთესია, ჩემსას დაისვენებ.

— არა, უნდა ვიმეცადინო.

— რა უნდა გააკეთო?

— შეგიძლევს უნდა ვასწავლო... ის მელოდებო?

— მერე რა უშავს, ცოტა რომ დაიცადოს? შენ ისედაც ბევრს ასწავლი. ამ დროს სმუროვმა გაუყარა მკლავი მკლავში, თითქოს ემინოდა არ გამექცესო.—კალტუხინი ყოყმობდა. რისთვისაც მას ეძნელებოდა შეესრულებია ამხანაგის ასეთი უბოლო თხოვნა. მაგრამ ამ ლაპარაკში, მისდა შეუმჩნევლათ, მივიდნენ სმუროვის სახლამდე.

— აი კიდევ მოვედით, —უთხრა სმუროვმა, ხუთი წამით შევიდეთ.

— ხომ გითხარი, არ მცალია.. ერთხელ კიდევ სცადა კალტუხინმა მოეშორებია თავიდან სმუროვი.

— ახირებულია! ნუთუ ამხანაგის გულისთვის ათი წამის გამეტება არ შეგიძლია?

— მართალია.. კალტუხინს შერცხვა. სმუროვი ყოველთვის გულწრფელ და კეთილ ამხანაგათ მიაჩნდა.

ისინი ავიდნენ მეოთხე სართულში. სმუროვს ეჭირა პატარა ოთახი კრატით, სტოლით და დივანით. ყველაფერი ლამაზათ და სუფთათ იყო მოწყობილი. ბევრს ვერ მოულობდა თავისი შრომით სმუროვი, მაგრამ შეეძლო ცოტა კარგათ მოწყობილიყო. უყვარდა სისუფთავე და ყოველთვის თვითონ ალაგებდა თავის ოთახს.

— შენ მაგ დივანზე ჩამოჯექი, —უთხრა მან კალტუხინს და მე ამასობაში ჩემს თარგმანს მოვძებნი. შეიძლება მოძებნა დამიგვიანდეს, —დაუმატა მან, —და უკეთესი იქნება მანამდე შენ მაქ წამოწვე აი ბალიში. გადაუღო ბალიში კრატიდან დივანზე.

— მართლა, —წამოიძახა სმუროვმა.—მე ხომ პურისა და ძხვის ნაჭერი მომჩხა, მოდი ჯერ შევჭამოთ.. შენ ხომ ჯერ არ გისადარლია? ეს არ დავიშლის სადილს, პირ იქით, კიდევ უფრო გაგიღვიძებს მადას..

კალტუხინმა შეხედა დივანს და ბალიშს, მერე საქმელს გადახედა და უცნაო სახე დაემანჭა.

— არა, მე არ მცალია!—წამოიძახა მან ცივათ.—უნდა წავიდე! და სწრაფათ მობრუნდა კარისკენ, რომ მართლა წასულიყო.

— დაიცა.. ერთი წამი დაიცა.. დაჯექი თუ ძმა ხარ!

სმუროვმა წაავლო ხელი სახელოში და დააკავა.

— კაი ერთი! აკი გეუბნები, არა მცალია.. რა ახირება იცი?

სმუროვმა თითქო ძალათ დასვა ის სკამზე და ახლა შენიშნა მას, რომ სუნთქვა უჭირდა.

— ყური დამიგდე კალტუხინ: ნუ გეწყინება და შენ... შენ ხომ გშია.. შიმშილისაგან ხარ დაქანცული.. ჭამე..

— სრულიათაც არა! ვინ გითხრა! ბოროტი სიცილით უთხრა კალტუხინმა.—მე?

— ო, შენ, შენ გშია... რა საჭიროა დამაღვა? გთხოვ, კალტუხინ, საჩქაროთ მოიკრიბო ძალ-ღონე. შენ ხომ სამსამი დღე არაფერსა სჭამ.

კალტუხინი გაკვირვებით, თითქოს შეშინებული უცქეროდა სმუროვს თავისი ანთებული, მოკიანთე თვალებით. სმუროვი გააგძობდა.

— შენ ცხოვრობ ჯურღმულში და ისიც სამოწყალოთ.. შენ ჭამ მარტო იმ პურის ქერქს, რომელსაც სიბრაღულის გამო მოგაწოდებს ხანდახან წყლის მზიდავის ცოლი... ყველაფერი ვიცი, კალტუხინ, მე ვიყავი იქ... სრულიათ შემთხვევით მოვხდი იქ, გესმის, შემთხვევით...

— ვინ მოგცა შენ მაქის ნება?—შეეკითხა კალტუხინი და წარბები მრისხანეთ მოქმუნხა.

— ნება? ნებას აქ რა ხელი აქვს? საკმარისია გქონდეს მარტო ამხანაგური გრძნობა... მე მესმის შენი მდგომარეობა, კალტუხინ, მესმის, შენ გადამეტებული თავმოყვარე კაცი ხარ, შეურაცყვეს შენი თავმოყვარება, ყოველ ფეხის გადადგმაზე ამცირებდნენ მას.

— ო, ო, ო,.. ყოველ ფეხის გადადგმაზე!—ღრიალით გაიმეორა კალტუხინმა და მკვეთრათ დააყოლა:—ყოველი შეხედვით, ყოველი მოძრაობით! მე არ შემიძლო, გესმის, არ შემიქლო ამეტანა ეს...

მან დაუშოო თავი სტოლზე. შემდეგ ისევ გააგძობა:

— აი რისთვის გამოვიგონე ეს გაკვეთილი... მე მოვითმენ, სმუროვ, მოვითმენ, გესმის, მოვითმენ! მაგრამ შენ არავის უთხრა, გეხვეწები!!.. გაცილებით უფრო ადვილია ჩემთვის ავიტანო ზიზღი წყლის მზიდველისაგან, ვიდრე ზიზღი და დაცინება ამხანაგებისა...

— დაიცა,—შეაჩერა ის სმუროვმა:—ამაზე შემდეგ იყო. ჯერ ღონეზე მოდი, ეს უფრო საჭიროა.. კმარა მორიდება, ჩვენ ხომ ამხანაგები ვართ, ჩვენ ბავშობიდან ვიცნობთ ერთმანეთსა; ჩემთან აბა რატომ უნდა გრცხვენოდეს? აი ამ წამში სამოვარს დავადგმევინებ. მოდი ერთათ ეჭამოთ.. შემდეგ.. აი რა უნდა გითხრა: მე მაქვს აჩენილი ერთი გაკვეთილი; მე შემომამძლიეს, მაგრამ მე სხვაღ მეყოფა და შენ გადმოგცემ... რას იტყვი?

სმუროვმა უწინ დაიწყო ჭამა და ამხანაგიც მიიპატიჟა. კალტუხინმა დიდი გაჭირვებით, ავსთმყოფური ძალდატანებით, როგორც იქნა, გაიწოდა ხელი პურისაკენ, მერე ჩაიც დააყოლეს. კალტუხინი წამოცოცხლდა და მოუთხრო, თუ როგორ ცხოვრობდა წყლის მზიდავისას.

ეს იყო რაღაც საშინელება, ისეთი გაჭირვება, სისაწყვე, რომლის ატანა შეუძლია მხოლოდ ძლიერი ხასიათის კაცს.

— მე გადაწყვეტილი მაქვს, როგორმე უნივერსიტეტი, გავათავო, უთხრა მან სმუროვს,—ძნელია ეს ჩემთვის, ძლიერ ძნელია!. ხან და ხან ასე ვფიქრობდი, ეს არის წავიქცევი, მაგრამ მამხნევებდა ის შეგნება, რომ არავისგან დამოკიდებული არა ვარ, არავის არაფერს არ ვთხოვ და ვერავინ გამიბედავს შეურცხება მომაყენოს. შეგნება ამისა ყოველთვის მამღვედა ღონეს. ახლა შენ მეუბნები, რომ ჩემთვის გაკვეთილი არის; გმადლობ, გაკვეთილს ავიღებ, უმიზნოთ თავის დატანჯვა სრულიათაც არ მინდა, მით უმეტეს, რომ შენს გულწრფელობაში ეჭვი არ შემომამქვს.. მაგრამ თუ ხელახლა გასაჭირში ჩავვარდები, არაფრის აღარ მეშინია ახლა, არც გასაჭირის და არც სიღარიბისა. ახლა აღარ შემიძლია ვისმეს ახოვნით მივმართო.. წავალ ისევ ჩემს წყლის მზიდავთან, დავდგები ბნელ საკუქნაოში და ვჭამ შავ პურს. მას შემიძლიან კიდევ ვთხოვო დახმარება, მაგრამ ამხანაგებს კი არაოდეს!

კალტუხინის საქმე მალე გასწორდა; მოკიდა ხელი გაკვეთილს და კურსი ისე დაასრულა, რომ უკიდურესს გასაჭირში აღარ ჩავარდნილა.

სმუროვმა ეს ამბავი დიდხანს ინახა საიდუმლოთ და ბოლოს, როცა ორივემ კურსი დაასრულეს, მხოლოდ მაშინ უამბო ამხანაგებს.

ბევრს მოაგონდა თავიანთი უზრდელი მოპყრობა და მასხარათ აგდება კალტუზინისა, რომელსაც გასაჭირი, უკიდურესი გასაჭირი ატანდა ძალას მიემართა მათი დახმარებისათვის, მოაგონდათ და შერცხვათ.

მახუცი.

ქურნალ-გაჩეთებიდან.

„მოღვაწეობით დატვირთულმა პიროვნებამ, ქართული ენისათვის მრავალჯერ და მრავალ გვარათ ტანჯულ-წამებულმა კაცმა“, „დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკმა (როგორც კარვათ უდგება ერთმანეთს: „ტანჯულ-წამებული“ და დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი!) ბ-ნმა თევდორე ჟორდანიამ ერთი დიდი წერილი მოათავსა გაზ. „ივერიაში“ ყველა იმ ბრალდებათა თავიდან ასაშორებლათ, რომლებიც მან ჩაიდინა როგორც საეკლესიო სკოლების მეთვალყურე. სამწუხაროთ, ჯერ სავსებით გამორკვეული არ არის, თუ რა დანაშაული მიუძღვის ხსენებულ გვამს ჩვენი ხალხის წინაშე. მთელი ბრალდება, რაშიაც ბ-ნ თევდორე ჟორდანიას ამტყუნებენ, მარტო ქართული ენის სამეგრელოს სკოლებიდან გამოდევნაზეა დამყარებული. გამოდის, რომ თუ ბ-ნ თ. ჟორდანიას ქართული ენა არ გამოდევნა სამეგრელოს სკოლებიდან (უნდა იცოდეთ კი, რომ ეს გამოდევნა მარტო მაზე როდი იყო დამოკიდებული), შესაძლებელი იქნებოდა, რომ ეს პირი მართლა ღვაწლ მოსილ და მრავალ-ტანჯულ გვამათ შერაცხულიყო. სამწუხაროც სწორეთ ის არის, რომ ჩვენში საკმარისაა ქართული ენის სასარგებლოთ სიტყვის თქმა, რომ კაცს ყოველივე დანაშარლი ევატიოს. თუ ბ-ნი თ. ჟორდანია დამნაშავეა იმაში, რომ მან ხელი შეუწყო ქართულ ენის გამოდევნას სამეგრელოს სკოლებიდან, აქ ის დამნაშავეა ხალხის წინაშე. მაგრამ თუ ეს ასეა, რატომ ბ-ნი თ. ჟორდანია არ არის დამნაშავე, ოცა იგი ბავშვებს უნერგავს თავში მანვე, გარყვნილ აზრებს და შეხედულებას, ოცა იგი სახელს უტეხს პატიოსან და ხალხისთვის თავდადებულ მოღვაწეებს, ოცა იგი ჯაშუშის როლს კისრულობს? რაც შეეხება ღღევან-ელ მის თავისმართლებას, ეს მოსწმობს მხოლოდ იმას, რომ ბ-ნი თ. ჟორდანია მეტისმეტი თავაგდებული და ურცხვი გვამი ბრძანებულა, ჩვენ გვიკვირს მხოლოდ ის, რომ ჩვენ გაზეთებში იგი კიდევ პოულობს ბინას; რომ თვით „ივერიის“ რედაქცია მას თითქო თავზე ხელს უსოამს. ჩვენ იმ აზრისა ვართ, რომ ბ-ნ თევდორე ჟორდანიას მსგავს მოღვაწეთათვის სამუდამოთ დაკეტილი იქნეს ყველა ცოტათ თუ ბევრათ პატიოსანი დროგამოშვებითი გამოცემის კარი. შორს ჩვენგან მატყუარა, ფარისეველი, ხალხის მოლალატე. გასაკვირალი ის არის, რომ ბ-ნი ჟორდანია თავმოწონებით და რიხით წერს ღღეს, თითქო აქ არაფერია, თითქო მას არავითარი საზიზღარი მოქმედება არ მიუძღოდეს ხალხის წინაშე. ასეთ ბნელ ძაღვებისათვის როდია პრესა; პრესა უნდა ებრძოდეს და ზიზღს უცხადებდეს ამ ბნელ და მანვე ძაღვებს.

სამოკადომბრივ-ისტორიული წერილები.

(რუსულიდან თარგ.)

VI.

თანამედროვე დემოკრატია.

(იხ. „მოგზაური“ № 10)

მარა ეს თვით-მართებლობა არ ნიშნავს საშუალო საუკუნოების თქმის ხელ-ახალ აღორძინებას და აღდგენას. თემს აწი აღარ შეუძლია თავის ძველებური უფლებები მოიპოვოს და გახდეს განკერძოებულ დამოუკიდებელ და შემოზღუდულ მთელი, როგორც იყო წინა დროებში. ის რჩება მთელი ერის წევრათ და თავის საკუთარ საზღვრებში მოქმედობს ამ ერის ინტერესებისთვის. კერძო თემთა სახელმწიფოს შესახებ უფლება და მოღვაწეობა მყარდება ახლა არა განსაკუთრებული ხელშეკრულებებით, არამედ ნაყოფია ცენტრალურ სახელმწიფოს უფლების ყველასათვის ერთ გვარ და თანასწორ კანონ

მდებლობისა. ეს უფლება და მოვალეობა ისახლება კერძო თემთა ინტერესებით არამედ მთელი სახელმწიფოს ანუ მთელი ერის ინტერესებით.

გარდა ამისა დემოკრატია უნდა მოეთხოვა სახელმწიფო უფლების ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან ძალადატანებითი საშუალების გაუქმება—უნდა მოეთხოვა მუდმივი ჯარის დათხოვა და მის მაგიერ ხალხის შეიარაღების, ანუ მილიციის, შემოღება. დასასრულ მას უნდა მოეთხოვა აგრეთვე ერის ძალ-დატანებით დაქუცმაცების მოსპობა, რამდენათაც ეს დაქუცმაცება წარმოადგენდა არა ეკონომიურ განვითარების ნაყოფს არამედ გამოწვეული იყო პოლიტიურ სახელმწიფოს თვითნებობის გამო. უეჭველათ ბოლო უნდა მოღებოდა მოქალაქეების ერთი ერთმანეთისაგან ნაძალადევი დაშორებებს; მოქალაქეებს უნდა მიეღოთ საზოგადოების შედგენის ნება თავის საერთო ინტერესების დასაცავათ, რომ მით გავლენა მოეპოვებიათ სახელმწიფო ცხოვრების მსვლელობაზე. აქედან გამომდინარეობდა კრებების, კავშირის და კოალიციის თავისუფლების მოთხოვნა და შემოღება. დემოკრატიაში შერეე მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ ცენტრალური უფლება ხალხისაგან დამოკიდებული გამხდარიყო. ამის მაგალითს წარმოადგენდა ინგლისი. იქ მეფის უფლება სრულიად უძლური იყო პარლამენტის წინაშე. ინგლისის პარლამენტის უფლებებით შეიარაღებული წარმომადგენლობითი კრება გახდა იმის ერთადერთ ნამდვილ და შესაძლებელ საშუალებათ, რომ თანამედროვე ცენტრალისტურ სახელმწიფოს მთავრობის უფლება დამორჩილებოდა ხალხის ზედამხედველობას და კანტროლს, რომ ამ უფლებას ხალხის უმრავლესობის სამსახური ჰქონებოდა ხახეში. ამიტომ პარლამენტი გადიქცევ ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის კლასიურ ბრძოლის ცენტრათ, შუა გულათ. ბრძოლასაარჩევნო უფლების მოსალაპარაკებლათ უფრო ძნელი და სასტიკია ვიდრე „კონსტიტუციონურ წესწყობილების“ შემოღებისათვის.

საყოველთაო, პირდაპირი და ყველასათვის თანასწორი საარჩევნო უფლება არის საუკეთესო საშუალება მისთვის, რომ პარლამენტი ემსახურებოდეს ხალხის უმრავლესობას; პარლამენტში უნდა გროვდებოდეს ყველა ის მისწრაფებანი, რომელიც ხალხის სულსა და გულში ტრიალებს, პარლამენტი უნდა იყოს ხალხის ყოველ-გვარი სურვილების გამოხატველი. ეს საშუალება არის საუკეთესო. მაგრამ არა ერთათერთი. ამავე მიზნისკენ არის მიმართული სხვა და სხვა დადგენილებანი, რომელიც მნიშვნელობას არ არის მოკლებული, მაგ. პარლამენტის არჩევნის ვადის შემოკლება, არჩევნების დანიშვნა სადღესასწაულო ღღევებში, ამ ნაირ დადგენილების დასამყარებლათ პარტიები ყველგან გაცხადებულ ბრძოლას ეწვიან.

ამ დადგენილებებს აგრეთვე ეკუთვნის ვერედ წოდებული რეფერენდუმი და ინიციატივა, რომელმაც ჯეროვანი ადგილი დაიკავა დემოკრატიულ შვეიცარიაში. რას ნიშნავს რეფერენდუმი? რეფერენდუმს უწოდებენ ხალხის ისეთ უფლებას, რომლის ძალით მას შეუძლია გაარჩიოს საყოველთაო ხმის მიცემით ის კანონ-პროექტები, რომელსაც წარმომადგენლობითი დაწესებულებანი წარმოუდგენს ხოლმე მას. ინიციატივა რაღაში მდგომარეობს? ინიციატივა არის ხალხის ისეთი უფლება, ოცა მას შეუძლია გაარჩიოს და საყოველთაო ხმის მიცემით მიიღოს თავის წრიდგანვე გამოსული წარმოდგენილი კანონ-პროექტები. შვეიცარიაში 1874 წლის საკავშირო კონსტიტუციის ოთხმოც-და ცხრა (9) მუხლის ძალით საზოგადო საქმეების შესახები კანონები და აგრეთვე მთელი კავშირისთვის სავალდებულო დადგენილებანი გადაეცემა ხალხს დასამტკიცებლათ და სისრულეში მოსაყვანათ საყოველთაო ხმის მიცემის საშუალებით, თუ ამას მოითხოვს 30,000 შვეიცარელი მოქალაქე, ანუ რვა კანტონი. საკავ-

